

WPŁYW INSTYTUCJI TYPU ZAMKNIĘTEGO NA FUNKCJONOWANIE SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ. ANALIZA NA PRZYKŁADZIE GOSTYNINA I SZTUMU¹

THE IMPACT OF CLOSED INSTITUTIONS ON THE FUNCTIONING OF THE LOCAL COMMUNITY ANALYSIS BASED ON THE EXAMPLE OF GOSTYNIN AND SZTUM

Paulina Sidor

Uniwersytet Warszawski
Wydział Stosowanych Nauk Społecznych
i Resocjalizacji
Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji
ORCID: 0000-0001-6613-7294
e-mail: paulinaasidor@gmail.com

ABSTRAKT

Przedmiotem artykułu jest wpływ instytucji zamkniętych – Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie i Zakładu Karnego w Sztumie – na rozwój miast, finansów lokalnych, opinii o miejscowości i poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Artykuł zawiera teoretyczne opracowanie podstaw prawnych funkcjonowania KOZZD oraz pojawiających się wokół niego kontrowersji, analizę doniesień medialnych na temat badanych instytucji, a także metodologiczne podstawy i wyniki przeprowadzonych badań.

Słowa kluczowe

łęk przed przestępczością, zakład karny, Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym, poczucie bezpieczeństwa, społeczność lokalna

ABSTRACT

The subject of this article is the impact of closed institutions – the National Center for Prevention of Dissocial Behavior and the Penitentiary – on the functioning of the inhabitants of Gostynin and Sztum in terms of city development, finances, opinions about the town and sense of security. The article contains

1 Niniejszy artykuł stanowi skróconą i zmodyfikowaną wersję pracy magisterskiej pt. *Wpływ instytucji typu zamkniętego na funkcjonowanie społeczności lokalnej. Analiza na przykładzie Gostynina i Sztumu* obronionej w 2021 r. w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego.

a theoretical elaboration of the legal basis for the functioning of KOZZD and the controversies that arise around it, an analysis of media reports about the examined institutions, as well as the methodological basis and results of the research.

Keywords

fear of crime, prison, National Center for the Prevention of Dissocial Behavior, sense of security, local community

Wprowadzenie

Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym (dalej także KOZZD lub ośrodek) powstał z mocy ustawy z 22 listopada 2013² i od początku budził zainteresowanie opinii publicznej. Wprowadzone ustawą środki postpenalne – nadzór prewencyjny i umieszczenie w KOZZD – to nowe rozwiązanie w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości. Od początku prac legislatorskich politycy mówili o potrzebie i konieczności leczenia niebezpiecznych sprawców przestępstw oraz o ochronie społeczeństwa przed nimi. Jednak zastrzeżenia co do wprowadzonych rozwiązań zgłaszali zarówno psycholodzy³, psychiatrzy⁴, seksuolodzy, jak i prawnicy. KOZZD jest także obiektem zainteresowania zdecydowanej większości mediów. Najczęściej wybrzmiewa perspektywa pacjentów ośrodka, których z roku na rok jest coraz więcej. Warunki bytowe placówki budzą wątpliwości, sami pacjenci zgłaszają gotowość powrotu za mury więzień. Media zwracają też uwagę na personel ośrodka, który na co dzień zmagają się z trudnościami pracy z niebezpiecznymi sprawcami przestępstw, a także na biegłych (psychologów, psychiatrów, seksuologów) opiniujących w sprawach o umieszczenie w KOZZD. W debacie publicznej dziennikarze podnoszą trudności, z jakimi zmagają się dyrektorzy zakładów karnych w obliczu decyzji o złożeniu wniosku o umieszczenie w KOZZD. Przestępstwa, których dopuścili się osoby przebywające w Ośrodku, często są opisywane za pomocą określeń nacechowanych nad wyraz negatywnie⁵.

Nikt nie zwraca natomiast najmniejszej uwagi na perspektywę mieszkańców Gostynina, którzy nie mając na to wpływu, są niejako niemyimi uczestnikami dyskursu o ośrodku, co pośrednio może niekorzystnie wpływać na ich życie. Osoby te żyją w bezpośrednim sąsiedztwie KOZZD-u, jednocześnie są świadkami ogólnopolskiej debaty o miejscowości, w której mieszkają. W dyskusjach tych wskazuje się, że ich sąsiadami są „bestie”. Zasadnym wydaje się przypuszczenie, że w obliczu dramatycznych doniesień o ośrodku mieszkańcy Gostynina mogą czuć lęk przed tą placówką oraz jej mieszkańcami.

Powyższe spostrzeżenia, stoją u podstaw empirycznych badań wpływu instytucji typu zamkniętego na funkcjonowanie mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem ich poczucia bezpieczeństwa. Niezwykle ważne wydaje się bowiem podjęcie badań w zakresie wpływu instytucji typu zamkniętego na okolicznych mieszkańców. Dla lepszego zobrazowania wpływu tej szczególnej placówki na życie mieszkańców autorka zdecydowała się porównać sytuację mieszkańców sąsiadujących z Zakładem Karnym w Sztumie (dalej zwany także ZK).

Warto podkreślić, że głównym celem badań, było zwrócenie uwagi na mieszkańców miejscowości, w których znajdują się instytucje typu zamkniętego, jako grupy pomijanej w debacie publicznej. Zdaniem autorki powołanie placówek, które mogą wzbudzać w społeczeństwie emocje czy kontrowersje, czyli np.: KOZZD, szpitali psychiatrycznych, zakładów karnych, powinno być poprzedzone konsultacjami społecznymi z okolicznymi mieszkańcami. Poznanie perspektywy i ewentualnych lęków społeczności

2 Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1346, 2400.

3 Apel Polskiego Towarzystwa Psychologicznego do Prezydenta RP, <http://www.ptp.org.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=515> [dostęp: 18.11.2020].

4 Apel Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego do Prezydenta RP, https://psychiatria.org.pl/news,tekst,164,apel_do_prezydenta_rp [dostęp: 18.11.2020].

5 Zob. „Szatan z Piotrkowa” opuścił Gostynin. Bestia wróciła do więzienia, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/mariusz-t-wrocil-do-wiezienia/g9dns42> [dostęp: 22.02.2020].

lokalnej jest istotne, aby wyjaśnić wątpliwości czy uwzględnić ich punkt widzenia w decyzjach dotyczących ich najbliższej okolicy.

1. Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym

Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie jest podmiotem leczniczym. Organem tworzącym i finansującym ośrodek jest minister właściwy do spraw zdrowia. Kierownikiem KOZZD od początku jego działania jest powołany przez Ministra Zdrowia dr n. med. Ryszard Wardeński⁶.

Przedmiotowa ustawa obowiązuje od 22 stycznia 2014 r. i wprowadza do polskiego systemu prawnego pod postacią środków postpenalnych nowe rozwiązania⁷ z zakresu ochrony przed sprawcami stwarzającymi zagrożenie – nadzór prewencyjny oraz umieszczenie w ośrodku⁸. Ustawa ma zastosowanie wobec osób skazanych za czyn popełniony przed dniem wejścia w życie nowelizacji kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.,⁹ tj. przed 1 lipca 2015 r. oraz spełniających łącznie trzy przesłanki. Po pierwsze są to osoby, które odbywają karę pozbawienia wolności lub karę 25 lat pozbawienia wolności, a w dniu składania wniosku przez dyrektora zakładu karnego odbywają ją w systemie terapeutycznym. Po drugie u danej osoby zostały stwierdzone w trakcie postępowania wykonawczego zaburzenia psychiczne pod postacią upośledzenia umysłowego, zaburzeń osobowości lub zaburzeń preferencji seksualnych. Po trzecie wymienione zaburzenia muszą mieć taki charakter lub nasilenie, że występuje co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat¹⁰.

Sąd, dokonując oceny zasadności zastosowania środków z ustawy o KOZZD, bierze pod uwagę całokształt okoliczności ustalonych w sprawie, w szczególności opinie biegłych, a także wyniki prowadzonego dotychczas postępowania terapeutycznego w warunkach więziennych. Ocenia także możliwość efektywnego poddania się postępowaniu terapeutycznemu na wolności. Możliwe jest wydanie trzech rodzajów rozstrzygnięć przez sąd. Pierwsze dwie możliwości zakładają uznanie osoby za stwarzającą zagrożenie. Różnią się jednak wysokością prawdopodobieństwa popełnienia przez osobę czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej innych osób, zagrożonego kara pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat. Gdy prawdopodobieństwo to zostało ocenione jako wysokie, orzeka się nadzór prewencyjny, natomiast w przypadku bardzo wysokiego prawdopodobieństwa sąd kieruje osobę do ośrodka w Gostyninie. Warto podkreślić, że oba wymienione środki orzeka się bezterminowo. Trzecim możliwym rozstrzygnięciem jest postanowienie o uznaniu danej osoby za niestwarzającej zagrożenia¹¹.

Na etapie procedowania projektu ustawy, a także już po jej uchwaleniu zgłaszano wątpliwości dotyczące jej zgodności z Konstytucją RP¹², szczególnie z zasadami *ne bis in idem* (nie można być dwa razy ukaranym za to samo) oraz *lex retro non agit* (prawo nie działa wstecz). W marcu 2014 r. prezydent skierował ustawę do Trybunału Konstytucyjnego, który 23 listopada 2016 r. wydał wyrok¹³. TK uznał zasadniczo akt prawny za zgodny z konstytucją¹⁴. Mimo to ustawa o KOZZD oraz ośrodek, który powołała, od początku

6 Kierownictwo, <http://kozdd-gostynin.bip.eur.pl/public/?id=174185> [dostęp: 9.06.2020].

7 W kodeksie karnym z 1932 r. były regulacje przewidujące izolację postpenalna – art. 83 i 84; jednak dla cywilnoprawnego systemu jest to pierwsza tego typu konstrukcja prawna. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. - Kodeks karny, Dz.U. 1932 Nr 60 poz. 571.

8 A. Gutkowska, J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak, P. Sidor, *Gdy kara nie wystarcza... O praktyce stosowania wybranych rozwiązań prawnych wobec sprawców z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie dla społeczeństwa*, Warszawa 2020, s. 15.

9 Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2015 poz. 396.

10 Zob. art. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.

11 Zob. art. 9–21 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.

12 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

13 Wyrok TK z 23 listopada 2016 r., K 6/14, Dz.U. 2016 poz. 2205.

14 M. Płatek, *Kreowanie groźnych, niebezpiecznych i złych*, „Archiwum Kryminologii” 2019, t. 41, s. 132–134, <https://doi.org/10.7420/AK2019D>.

wzbudzają liczne kontrowersje. Ukazuje to na przykład raport z wizytacji przeprowadzonej w lutym 2019 r. przez Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (KMPT). Zarzuty w sprawozdaniu dotyczą m.in. kierowania do Ośrodka osób chorych psychicznie, przeludnienia placówki, braku skuteczności oddziaływań terapeutycznych, ograniczonej możliwości spacerów czy legalności wewnętrznego regulaminu KOZZD. Dodatkowo KMPT zwrócił uwagę na złe traktowanie pacjentów przez personel placówki, stosowanie środków przymusu bezpośredniego, niewystarczającą opiekę medyczną, a także ograniczony dostęp do pomocy prawnej¹⁵. Inspekcja wykazała wiele nieprawidłowości. W jej następstwie wystosowano do Ministerstwa Zdrowia i Sprawiedliwości, a także Dyrektora KOZZD listę zaleceń koniecznych dla poprawienia sytuacji pacjentów ośrodka¹⁶. Brak jednak informacji o wprowadzeniu zaleconych zmian. Swoje wątpliwości co do funkcjonowania placówki od początku jej istnienia zgłasza również Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. Opisało ono sytuację panującą w KOZZD w 2020 r.. Temat nagłaśniały również media. Komunikują oni zarówno problem przeludnienia, pandemii COVID-19, jak i protestu głodowego, który w czerwcu 2020 r. podjęli pacjenci w związku z fatalnymi warunkami bytowymi panującymi w placówce¹⁷. Rzecznik Praw Obywatelskich oraz psycholodzy badający sytuację w ośrodku wskazują, jak bardzo negatywny i wręcz destrukcyjny wpływ na psychikę pacjentów mają wprowadzone obostrzenia i brak grupy terapeutycznej, która mogłaby rozładować powstające napięcie¹⁸.

Zastrzeżenia zgłaszają również biegli (psycholodzy, psychiatry) opiniujący w sprawach z ustawy o KOZZD. Problem stanowi dokładne oszacowanie wysokości ryzyka popełnienia przestępstwa, co jest niezbędną przesłanką umieszczenia osoby w ośrodku. Godzi to w etykę pracy psychiatrów, psychologów i seksuologów, bowiem wymaga się od nich zadań niemożliwych do wykonania z wykorzystaniem aktualnego stanu wiedzy¹⁹. M. Płatek również wskazuje na liczne uchybienia zarówno w procedurze kierowania do KOZZD, jak i samego działania Ośrodka. Wskazuje m.in., że choć placówka działa na podstawie przepisów prawa cywilnego, to w istocie pobyt w niej przypomina odbywanie kary pozbawienia wolności²⁰.

Powyższe wątpliwości i kontrowersje to jedynie ogólne nakreślenie podstawowych problemów. Specjaliści od początku prac nad ustawą wskazują swoje obiekcje, alarmują w tej sprawie posłów i posłanki Sejmu RP czy poszczególne ministerstwa. Jednak pomimo znacznego przeludnienia, panującej pandemii COVID-19 oraz napięć pomiędzy pacjentami i personelem KOZZD funkcjonuje nadal bez zmian.

2. Obraz KOZZD i ZK w mediach

Media są dla Polaków głównym źródłem informacji na temat przestępczości i ogólnie pojętego wymiaru sprawiedliwości²¹, warto więc pokrótce przyrzeć się doniesieniom dotyczącym badanych instytucji. Z uwagi na fakt, że analiza mediów pod kątem treści związanych z KOZZD i ZK w Sztumie jest analizą dodatkową i ma na celu jedynie ogólne nakreślenie pewnych tendencji, obejmie ona wyłącznie informacje dostępne w Internecie.

15 *Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie*, s. 15-38, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20KMPT%20%20z%20wizytacji%20KOZZD%20w%20lutym%202019%20r..pdf> [dostęp: 22.02.2021].

16 *Ibidem*, s. 42-48.

17 M.K. Nowak, *Strajk głodowy w Gostyninie. „Mieli przywracać nas społeczeństwu, a budują twierdzę”*, <https://oko.press/mieli-przywracac-nas-spolesczenstwu-a-buduja-twierdze/> [dostęp: 22.02.2021].

18 E. Dawidziuk, J. Nowakowska, *Izolacja sprawców przestępstw uznanych za niebezpiecznych dla społeczeństwa*, Warszawa 2020, s. 169.

19 J.K. Gierowski, *Uwagi psychologa sądowego o możliwościach opiniowania o stopniu zagrożenia u osób objętych ustawą z 22 listopada 2013 r., „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 82, s. 41*, <https://sw.gov.pl/assets/37/29/65/a38bfc21963add8b077e8edfd2722720705cd6f.pdf> [dostęp: 13.04.2021].

20 M. Płatek, *Negatywne skutki iluzji terapii. Uwagi o stosowaniu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, „Państwo i Prawo” 2020, nr 11, s. 94.

21 K. Daniel, *Rola mediów w kształtowaniu społecznych opinii o sądach*, w: M. Magoska (red.), *Media. Władza. Prawo*, Kraków 2005, s. 95, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/266652/daniel_rola_mediow_w_ksztaltowaniu_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y [dostęp: 7.04.2021].

Warto zauważyć, że doniesienia dotyczące ośrodka w Gostyninie można znaleźć zarówno w mediach lokalnych (np. gostynin24.pl), jak i ogólnopolskich, dużych portalach (np. OKO.press, Onet, Gazeta Wyborcza, Fakt, TVN24). Należy zwrócić uwagę na fakt, że wiele artykułów poświęconych KOZZD jest dostępnych na portalu OKO.press, którego wydawcą jest Fundacja Ośrodek Kontroli Obywatelskiej OKO²². Autorka przeanalizowała kilkadziesiąt źródeł internetowych z okresu 2013–2020 pod kątem fraz wyszukiwawczych: „Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym”, „KOZZD”, „ośrodek w Gostyninie”, „ośrodek dla bestii”, „ustawa o Gostyninie”, „Zakład Karny w Sztumie”, „ZK w Sztumie”, „więzienie Sztum”.

Ośrodek krytykują nie tylko specjaliści z wspomnianych wcześniej dziedzin, lecz także dziennikarze. W Internecie pojawiło się wiele reportaży krytycznie opisujących funkcjonowanie KOZZD. Wątpliwości wzbudzało już samo uchwalenie ustawy powołującej działanie Ośrodka, którą poparli prawie wszyscy posłowie pomimo sprzeciwu licznych ekspertów opiniujących (przeciwko zagłosowali jedynie: Ryszard Kalisz, Przemysław Wipler oraz Wanda Nowicka). Kontrowersje wzbudzają również osoby, które trafiają do placówki – pierwotnie mieli to być najgroźniejsi przestępcy, skazani za zabójstwa, zgwałcenia, pedofilię. W rzeczywistości jednak zostają umieszczone tam również osoby skazane za nękanie, znieważenie czy naruszenie nietykalności cielesnej, które w więzieniu nie spędziły więcej niż kilku lat²³. Skutkiem jest przeludnienie jednostki – zamiast w docelowych jednoosobowych pokojach pacjenci są lokowani nawet po 8 osób w jednym pomieszczeniu. W mediach pojawiają się relacje pacjentów KOZZD, którzy, komentując warunki pobytu, stwierdzają, że: „ja bym na kolanach wracał do więzienia”²⁴.

Obecnie (tj. na przełomie listopada i grudnia 2020 r.) KOZZD przyciąga zainteresowanie mediów z uwagi na trudną sytuację epidemiologiczną, która zaistniała w związku z pandemią COVID-19. Dziennikarze zwracają uwagę na słaby stan zdrowia pacjentów oraz na problem z zachowaniem dystansu pomiędzy 92 umieszczonymi w przeludnionym obiekcie, gdzie dodatkowo nie ma możliwości przeniesienia zdrowych osadzonych do innych placówek. W ośrodku przebywa łącznie blisko 300 osób, w tym ok. 200 pracowników. Według danych z listopada 2020 r. jedna osoba zmarła w związku z zakażeniem koronawirusem, około 35 pacjentów i 20 pracowników jest zakażonych, a kolejne osoby przebywają na kwarantannie. Rzecznik Praw Obywatelskich zgłosił do Ministerstwa Zdrowia oraz premiera, że sytuacja epidemiczna w KOZZD jest już dramatyczna. Na problem wskazują zarówno media lokalne²⁵, jak i ogólnopolskie²⁶.

Gdy dziennikarze wspomnianego portalu OKO.press piszą o ośrodku i jego pacjentach, posługują się neutralnym słownictwem, nie stygmatyzują umieszczonych w KOZZD osób²⁷. Jest to jednak podejście nietypowe, bowiem w większości dostępnych artykułów pacjenci są przedstawiani jako: „bestie”, „zwyrrodnialcy”, „gwałciciele dzieci”, „diabły”. Placówka jest natomiast opisywana jako „ośrodek dla bestii”, „ośrodek dla zbrodniarzy w Gostyninie”. Używane słowa są nacechowane jednoznacznie negatywnie, wręcz odczłowieczają osoby umieszczone w KOZZD. We wszystkich doniesieniach pojawia się także informacja, w którym mieście znajduje się ośrodek – stąd Gostynin jest niezmiernie często zestawiany ze wskazanymi wyżej określeniami, a także opisem zbrodni popełnionych przez osoby umieszczone w ośrodku. Na początku

22 Działła w niej m.in. prof. M. Płatek, prawniczka i kryminolożka badająca KOZZD od momentu jego powstania i walcząca o prawa pacjentów w nim umieszczonych. *OKO.Press O nas*, <https://oko.press/o-nas/> [dostęp: 04.12.2020]. Liczne komentarze i protesty prof. M. Płatek zwieńczyła publikacją *Kreowania groźnych, niebezpiecznych i złych*, op. cit.

23 A. Gutkowska, J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak, P. Sidor, *Gdy kara nie wystarcza...*, op. cit., s. 89-90.

24 M.K. Nowak, „Zamknąć zwyrrodnialców- ośrodek w gostyninie- czyli- jak-urządzić- piekło- udając- że- to- szpital”, <https://oko.press/zamknac-zwyrrodnialcow-osrodek-w-gostyninie-czyli-jak-urzadzic-pieklo-udajac-ze-to-szpital/> [dostęp: 4.12.2020].

25 *Rzecznik Praw Obywatelskich Adam Bodnar: Sytuacja w KOZZD jest krytyczna*, <https://gostynin24.pl/index.php/item/4665-rzecznik-praw-obywatelskich-adam-bodnar-sytuacja-w-kozzd-jest-krytyczna> [dostęp: 4.12.2020].

26 M.K. Nowak, *W przeludnionym ośrodku w Gostyninie ognisko zakażeń. RPO: „Sytuacja jest dramatyczna”*, <https://oko.press/gostynin-ognisko-koronawirusa/> [dostęp: 4.12.2020].

27 Umieszczeni w KOZZD w artykułach OKO.press określani są jako: „osadzeni”, „osoby z zaburzeniami psychicznymi”, „pacjenci” czy po prostu „osoby”. Zob. M.K. Nowak, „Jednemu się udało, wrócił do więzienia. Mówi: inny świat”. *Osadzeni w Gostyninie głodują*, <https://oko.press/jednemu-sie-udalo-wrotil-do-wiezienia-mowi-inny-swiat-osadzeni-w-gostyninie-gloduja/> [dostęp: 22.02.2021].

narracja dotycząca funkcjonowania ośrodka nie była tak jednoznacznie pejoratywna – media wskazywały wówczas na dobre warunki pacjentów.

Kawiarenka, grill, boisko do siatkówki, ping-pong, gry komputerowe... Sielski nastrój potęgują radosne kolory wnętrza, a z okien budynku uśmiechają się wielkanocne zajęczki. Nie, to nie sanatorium. To zamknięty ośrodek w Gostyninie dla bestii, które dopuściły się najcięższych zbrodni. To tu na obserwacji psychiatrycznej przebywa „wampir z Bytowa” – Leszek Pękalski. To tu, po odsiedzeniu 25 lat więzienia za zabójstwo czterech chłopców, trafił Trynkiewicz. Fakt24 sprawdził, w jakich warunkach mieszkają²⁸.

Powyższa narracja medialna znalazła także odzwierciedlenie w ankietach przeprowadzonych na potrzeby badań – mieszkańcy Gostynina wskazywali, że ich zdaniem pacjenci KOZZD mają zbyt dobre warunki, na które nie zasługują. Poniżej zostaną przedstawione przykładowe nagłówki artykułów odnoszące się do KOZZD, wskazujące na słownictwo używane w przekazach medialnych:

„Ośrodek dla bestii pęka w szwach! Gdzie trafią najgroźniejsi przestępcy?”²⁹

„Odra w ośrodku w Gostyninie. Szczepią gwałcicieli dzieci i zabójców”³⁰

„Hannibal zamieszka z Szatanem? [...] Dwa potwory pod jednym dachem!”³¹

Powyższe przykłady jedynie częściowo wskazują określenia, jakich dziennikarze używają w artykułach na temat KOZZD. Zwroty ukierunkowane pejoratywnie często są zamieszczane nie tylko w artykułach internetowych, lecz także w komunikatach telewizyjnych czy prasowych. Tymczasem, nacechowane negatywnie mogą wpływać na odbiór ośrodka przez społeczeństwo, w tym mieszkańców Gostynina.

Zakład Karny w Sztumie nie był tak popularnym obiektem doniesień dziennikarskich jak KOZZD, udało się jednak wyodrębnić pewną ilość materiałów umożliwiającą sporządzenie charakterystyki medialnego przekazu dotyczącego tego miejsca. Niewątpliwie najgroźniejszym aspektem funkcjonowania tej placówki penitencjarnej była sprawa zabójstwa jednego z osadzonych, dokonanego przy pomocy noża 9 października 2011 r. przez ówczesnego dyrektora Zakładu Karnego. Najwięcej materiałów odnoszących się do wspomnianego wydarzenia było dostępnych w mediach lokalnych – „Dzienniku Bałtyckim” czy gazecie „Sztum Nasze Miasto”. Publikowano wypowiedzi osób związanych z wymiarem sprawiedliwości, a także raporty dotyczące zabójstwa, które skupiały się na tym, że według biegłych nie zostały złamane żadne procedury. Podkreślano też, jak bardzo funkcjonariusze służby więziennej są obciążeni pracą. Próbowano znaleźć sposób na poprawę ich stanu zdrowia psychicznego, aby zapobiec podobnym sytuacjom w przyszłości. Analizowano także stan psychiczny sprawcy zabójstwa i szukano przyczyn zdarzenia³². W tym temacie pojawił się też jeden z nielicznych artykułów dotyczących ZK w Sztumie w mediach ogólnopolskich – internetowym wydaniu Gazety Wyborczej³³.

28 *Tak mieszkają polscy zbrodniarze. Byliśmy tam z kamerą*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/trojmiasto/osrodek-w-gostyninie-dla-zbrodniarzy-warunki-mieszkanie-osrodka/mp61ljm> [dostęp: 4.12.2020].

29 *Ośrodek dla bestii pęka w szwach! Gdzie trafią najgroźniejsi przestępcy?*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/trojmiasto/gostynin-osrodek-dla-bestii-przepelniony/ce5rxr2> [dostęp: 4.12.2020].

30 *Odra w ośrodku w Gostyninie. Szczepią gwałcicieli dzieci i zabójców*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/warszawa/gostynin-odra-w-osrodku-dla-skazanych-pedofilow-i-mordercow/wfmtree0> [dostęp: 4.12.2020].

31 *Hannibal zamieszka z Szatanem? Nowa cela Kajetana P.*, <https://www.se.pl/wiadomosci/polska/hannibal-zamieszka-z-szatanem-nowa-cela-kajetana-p-aa-bgsG-ijUm-QX8A.html> [dostęp: 4.12.2020].

32 P. Piesik, *Sztum: Raport po zabójstwie w zakładzie karnym*, <https://dziennikbaaltycki.pl/sztum-raport-po-zabojstwie-w-zakladzie-karnym/ar/463301> [dostęp: 3.12.2020].

33 R. Daszczyński, *W więzieniu dla recydywistów nie ma żartów*, https://wyborcza.pl/1,76842,10457027,W_wiezieniu_dla_recydywistow_nie_ma_zartow.html [dostęp: 3.12.2020].

Przestępstwa i ewentualne przewinienia popełniane przez funkcjonariuszy zdają się nośnym tematem dla dziennikarzy, tak jak wszelkie drastyczne zdarzenia, które mają miejsce w zakładzie karnym, a które odbiegają od normy. Podczas analizowania publikacji medialnych natrafiono m.in. na artykuły dotyczące domniemanego udziału pracowników ZK w przemyśle narkotyków³⁴ czy próby przemycenia środków odurzających przez rodzinę osadzonego, co miało dokonywać się podczas widzeń³⁵ (ze szczególnym wskazaniem na pomysłowość przemytu – w magnetofonie, raketce tenisowej). Znalaziono także materiały dotyczące samobójstw popełnianych przez skazanych. Pojawiały się i inne artykuły, odnoszące się do bieżącego funkcjonowania więzienia – opisywano w nich otwarcie na jego terenie hali produkcyjnej dającej zatrudnienie dla skazanych³⁶ czy ograniczenie widzeń z uwagi na pandemię³⁷.

Należy wskazać również na publikacje o wydźwięku pozytywnym, podkreślające charytatywną pracę skazanych – np. szycie maseczek w czasie pandemii COVID-19, robienie zabawek dla dzieci czy zaprezentowanie sztuki teatralnej w ZK w ramach Przeglądu Sztuki Więziennej³⁸. W mediach są więc dostępne również materiały, które przedstawiają placówkę i w niej osadzonych w dobrym świetle, a to wydaje się niezwykle istotne w odbiorze instytucji typu zamkniętego przez społeczność lokalną miasta, w którym się ona znajduje.

Przekaz internetowy dotyczący Zakładu Karnego w Sztumie koncentruje się głównie na bieżących wydarzeniach z pracy jednostki – zarówno tych pozytywnych, neutralnych, jak i negatywnych. Oczywiście w mediach podkreślane są zdarzenia nietypowe, brutalne, jest to bowiem reguła odnosząca się do wszystkich materiałów dziennikarskich, nie inaczej jest więc w przypadku opisu więzienia. Pojawiają się jednak również pozytywne doniesienia, które kształtują postrzeganie placówki jako bardziej przyjaznej i pożytecznej dla otoczenia, co wydaje się istotne, takie materiały bowiem nie pojawiały się w ogóle w odniesieniu do KOZZD, a mogą wpływać na odbiór tego miejsca przez społeczność. Warto w tym miejscu podkreślić, że problematyka Ośrodka w Gostyninie jest tematem ogólnopolskim, podczas gdy ZK w Sztumie jest przedmiotem rozważań jedynie lokalnych.

3. Metodologia badań

3.1. Koncepcja, przedmiot, cel badań oraz hipotezy badawcze

Punktem wyjścia projektowania badań była obserwacja dyskursu w przestrzeni publicznej, który toczył się po uchwaleniu ustawy o KOZZD. Dyskusja wśród kryminologów, prawników, psychologów i psychiatrów dotyczyła przede wszystkim konstytucyjności aktu prawnego, legalności ośrodka i zasadności prowadzonej w nim terapii³⁹. Jednak rozważania mediów angażujące społeczeństwo skupiały się na opisywaniu samych przestępców, którzy zostali skierowani do tego miejsca. Jak sygnalizowano, język używany w doniesieniach medialnych często był nacechowany negatywnie, stygmatyzowało to zarówno pacjentów, jak i pośrednio

34 J. Wierciński, *Szum: Strażnicy handlowali narkotykami w więzieniu? Jest akt oskarżenia*, <https://dziennikbaltycki.pl/sztum-straznicy-handlowali-narkotykami-w-wiezieniu-jest-akt-oskarzenia/ar/3677534> [dostęp: 3.12.2020].

35 P. Piesik, *Kobieta próbowała wnieść narkotyki na teren sztumskiego więzienia*, <https://sztum.naszemiasto.pl/kobieta-probowalawnieśc-narkotyki-na-teren-sztumskiego/ar/c1-4585123> [dostęp: 3.12.2020].

36 P. Piesik, *Hala produkcyjna w Zakładzie Karnym w Sztumie. Praca nawet dla 300 skazanych*, <https://dziennikbaltycki.pl/hala-produkcyjna-w-zakladzie-karnym-w-sztumie-praca-nawet-dla-300-wiezniow/ar/12171904> [dostęp: 3.12.2020].

37 P. Piesik, *Koronawirus. Wstrzymane widzenia w Zakładzie Karnym w Sztumie, na razie na czas siedmiu dni*, <https://sztum.naszemiasto.pl/koronawirus-wstrzymane-widzenia-w-zakladzie-karnym-w-ar/c1-7604261> [dostęp: 3.12.2020].

38 P. Piesik, *Widowisko teatralne w świetlicy Zakładu Karnego*, <https://sztum.naszemiasto.pl/widowisko-teatralne-w-swietlicy-zakladu-karnego/ar/c8-3748325> [dostęp: 3.12.2020].

39 A. Gutkowska, J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak, P. Sidor, *Gdy kara...*, op. cit., s. 9.

mieszkańców Gostynina⁴⁰. Powszechnie zainteresowanie wzbudzała więc sama ustawa, ośrodek oraz osoby w nim przebywające, nikt jednak nie zwrócił uwagi na sytuację mieszkańców Gostynina, nie włączył ich bezpośrednio w dyskusje na temat placówki znajdującej się w ich mieście.

Na podstawie powyższych przemyśleń autorka wyodrębniła podstawowy cel badań: poznanie wpływu instytucji typu zamkniętego (KOZZD i ZK) na społeczność lokalną. Cele szczegółowe zdefiniowano z kolei następująco: poznanie możliwego wpływu instytucji typu zamkniętego w zakresie różnych sfer życia mieszkańców, a więc ich poczucia bezpieczeństwa, funkcjonowania i rozwoju miasta oraz opinii o miejscowości. Dodatkowym zamiarem było również wyodrębnienie różnic pomiędzy wpływem KOZZD na mieszkańców Gostynina, a ZK na osoby mieszkające w Sztumie. Autorka chciała w ten sposób sprawdzić, czy dana instytucja wywiera wpływ na społeczność lokalną, a jeśli tak, to na jakie sfery życia, i czy w związku z powyższym istnieją różnice pomiędzy dwoma porównywanymi miejscowościami. Celem pośrednim przeprowadzonych badań było także zwrócenie uwagi na niedostrzeganą w dyskursie społecznym grupę – społeczność lokalną mieszkającą w pobliżu instytucji typu zamkniętego.

Główne pytanie badawcze zdefiniowano następująco: „Czy funkcjonowanie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym (KOZZD) w Gostyninie i Zakładu Karnego (ZK) w Sztumie wpływa na życie mieszkańców tych miast?”. Jak wskazano we wcześniejszej części opracowania, KOZZD często pojawia się w dyskursie publicznym, zazwyczaj ukazywany jest w negatywnym świetle z użyciem negatywnie nacechowanych słów: „bestie”, „zwyrodnialcy”, „diabeł”, „siedziba zła”. Gostynin, jako miejsce funkcjonowania KOZZD, również bardzo często jest przywoływane w mediach w towarzystwie wymienionych określeń. Na tej podstawie można założyć, że działalność ośrodka może mieć wpływ na życie mieszkańców miasta. Biorąc z kolei pod uwagę ZK w Sztumie można dojść do przekonania, że placówka zasymilowała się ze społecznością lokalną, ma ona długą historię funkcjonowania w niej, w miejscowości prowadzony jest Przegląd Sztuki Więziennej organizowany przez ZK. Mieszkańcy mieli więc czas i możliwość zapoznania się z jednostką. Dało to podstawę do sformułowania dwóch, głównych hipotez. W związku z koniecznością doprecyzowania obszaru badawczego wyodrębniono również szereg hipotez szczegółowych. Ich rozwinięcie i wyjaśnienie znajdzie się w dalszej części opracowania, gdzie opisane zostaną wyniki przeprowadzonych badań.

H1: Działanie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym wpływa na funkcjonowanie mieszkańców Gostynina;

H2: Zakład Karny w Sztumie nie wpływa na funkcjonowanie mieszkańców Sztumu;

H3: Funkcjonowanie KOZZD wpływa na odczuwane poczucie bezpieczeństwa mieszkańców;

H4: Funkcjonowanie ZK nie wpływa na odczuwane poczucie bezpieczeństwa mieszkańców;

H5: W opinii mieszkańców funkcjonowanie KOZZD wpływa negatywnie na postrzeganie Gostynina przez osoby niemieszkające w Gostyninie;

H6: W opinii mieszkańców funkcjonowanie ZK nie wpływa na postrzeganie Sztumu przez osoby niemieszkające w Sztumie;

H7: Mieszkańcy Sztumu mają większą wiedzę o ZK niż mieszkańcy Gostynina o KOZZD;

H8: KOZZD w większym stopniu wpływa na funkcjonowanie mieszkańców i rozwój (kulturowy, sportowy, infrastruktury) Gostynina niż ZK na Sztum.

Funkcjonowanie mieszkańców rozumiane jest jako zbiór zmiennych: poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, rozwój/regres miejscowości (kultura, sport, infrastruktura), finanse respondenta, zatrudnienie oraz opinia o mieście ludzi w nim niemieszkających.

⁴⁰ Zdaniem autorki określenia takie jak: „ośrodek dla bestii w Gostyninie”, „ośrodek dla zwyrodnialców w Gostyninie”, które nagminnie pojawiają się w mediach, mogą powodować w opinii publicznej automatyczne skojarzenie Gostynina z bestiami i miejscem, którego należy się obawiać.

3.2. Metoda oraz narzędzie badawcze

Respondentów proszono o wypełnienie ankiety, która składała się z 30 pytań w przypadku mieszkańców Gostynina i 28 pytań w przypadku mieszkańców Sztumu. Pytania podzielone były na dwa podstawowe bloki – pierwszy, ogólny dotyczył informacji o respondentcie (wiek, płeć, wykształcenie, miejsce zamieszkania, ile czasu mieszka w danym miejscu). Ankietowanych pytano również o ogólne poczucie bezpieczeństwa – ten fragment wzorowano na ogólnopolskich, corocznych badaniach CBOS w Polsce. Ta część ankiety była tożsama dla obu grup badawczych. Pytania dotyczyły oceny bezpieczeństwa i spokoju Polski oraz miejsca zamieszkania respondentów. Proszono także o wypowiedzenie się w kwestii obawy pokrzywdzenia przestępstwem – zarówno w odniesieniu do respondenta, jak i jego najbliższej rodziny. Do tego ankietowani musieli określić, jakich miejsc i zagrożeń obawiają się w swoim otoczeniu, oraz czy odczuwają lęk przed samotnym spacerem po zmroku w najbliższej okolicy zamieszkania.

Druga część ankiety zawierała pytania odnoszące się do specyfiki instytucji typu zamkniętego znajdującej się w danej miejscowości. Pytania z tej puli różniły się pomiędzy grupami badawczymi. Były one skonstruowane w podobny sposób, jednak Gostynianie odpowiadali na zagadnienia związane z KOZZD, a mieszkańcy Sztumu odnosili się do ZK. Ta część ankiety miała na celu sprawdzenie wiedzy respondentów na temat danej instytucji – jej lokalizacji, pojemności, przeznaczenia. Proszono także o określenie źródeł, z których osoby badane czerpią informacje o placówce. Kolejnym poruszonym zagadnieniem była ocena wpływu instytucji na trzy aspekty życia mieszkańców. Pierwszym, i zarazem najbardziej istotnym, był ewentualny wpływ KOZZD i ZK na poczucie bezpieczeństwa respondentów. Drugim było funkcjonowanie i rozwój miejscowości. Trzecim i ostatnim aspektem objętym badaniem była opinia o miejscowości – należało bowiem ustalić, czy zdaniem badanych funkcjonowanie instytucji typu zamkniętego w miejscowości wpływa na jej postrzeganie przez osoby spoza jej terenu. W tej części ankiety znalazły się również pytania skierowane do obu grup badawczych, dotyczące poglądów ankietowanych na temat izolacji sprawców przestępstw po odbyciu przez nich kary pozbawienia wolności. Dodatkowo mieszkańcy Gostynina byli pytani o wiedzę na temat planów rozbudowy KOZZD, proszono ich również o wyrażenie opinii w tej kwestii.

3.3. Realizacja badań i grupa badawcza

Autorka osobiście przeprowadziła badanie w dwóch turach – najpierw w Gostyninie w dniach 4–7 kwietnia 2019 r., a następnie w Sztumie w dniach 10–13 kwietnia 2019 r. W badaniach sondażowych mieszkańcy odpowiadali na pytania w formie ankiety, ich odpowiedzi zostały opracowane po analizie dostępnej literatury. W każdej z miejscowości rozdano 150 kwestionariuszy, jednak część z nich nie została zwrócona autorce lub nie zostały wypełnione w sposób pełny, umożliwiający włączenie do analizy. W Gostyninie udało się pozyskać 112 wypełnionych ankiet, a w Sztumie – 86. Sondaż prowadzony był wśród osób napotkanych na ulicach miast, a także w szkołach, sklepach, bankach oraz urzędach miasta (wśród interesantów oraz personelu) – po uprzednio uzyskanej zgodzie od zarządców tych placówek.

Powyższa uwaga odzwierciedla pierwszy problem organizacyjny, który ujawnił się w badaniach i stanowił jednocześnie ich słabą stronę – próba badawcza mogłaby być bowiem znacznie większa, gdyby wszystkie ankiety zostały zwrócone. Opisana trudność stanowi zresztą jedną ze wskazywanych w literaturze⁴¹ wad badań ankietowych, której i w tym przypadku nie udało się wyeliminować. Zakłócenia te spowodowały, że próba badawcza okazała się zniekształcona ze względu na m.in. spory odsetek respondentów z wykształceniem wyższym. Osoby te były bardziej skłonne do rozmowy, częściej zwracały wypełnione ankiety i Autorce było też łatwiej do nich dotrzeć. Drugim istotnym problemem okazał się dobór próby i cechy demograficzne badanych. Nie są to bowiem próby losowe, reprezentatywne, których wyniki można uogólnić na całą zbiorowość mieszkańców. Podczas „rozprowadzania” kwestionariuszy autorka spotkała się z rzeczywistym oporem mieszkańców przed udziałem w badaniu. Głównym powodem odmowy był brak czasu, niemożność

41 J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice 1995, s. 130.

udziału z uwagi na zajęcie pracą, niechęć wobec przedmiotu badań, czy też stwierdzenie, że respondent nie ma nic ciekawego do powiedzenia na wskazany temat.

Powyższe uwagi niewątpliwie świadczą o pewnych mankamentach zrealizowanego badania. Wiąże się to przede wszystkim z tym, że wyników nie można traktować jako reprezentatywnego stanowiska całej populacji danej miejscowości. Dodatkowo wątpliwości może też wzbudzać dobór instytucji będących obiektem badań. Ośrodek w Gostyninie jest placówką stosunkowo nową, ale niezwykle medialną, wzbudzającą ogólnopolskie zainteresowanie od początku istnienia. Natomiast ZK w Sztumie reprezentuje sposób odbywania kary od wieków usankcjonowany w prawie karnym. Jest wpisany w świadomość społeczeństwa, a placówka wzbudza zainteresowanie jedynie lokalne. Warto mieć na uwadze powyższe niedoskonałości przeprowadzonych badań, niemniej jednak otrzymane rezultaty stanowią interesujący punkt wyjścia do dalszych rozważań.

W obu grupach ankietowani mieszkający w danej miejscowości stanowili prawie 75% badanych. Pozostali pochodzili z okolicznych wsi, ale pracowali w rzeczonyj miejscowości i regularnie w niej przebywali, w związku z czym ich odpowiedzi zostały włączone do analiz. Zarówno w grupie badawczej z Gostynina, jak i ze Sztumu 87% ankietowanych zamieszkiwało w miejscowości powyżej 10 lat. W obu przypadkach kobiety stanowiły większy odsetek odpowiadających – w Gostyninie było to 67%, a w Sztumie 62%. W obu grupach badawczych dominowały osoby z wyższym wykształceniem. W Gostyninie stanowiły one 65% respondentów, w Sztumie zaś nieco mniej – 57%. Osoby z wykształceniem średnim w Gostyninie stanowiły 22% ankietowanych, a w Sztumie blisko 40%. Wykształcenie zawodowe zadeklarowało 10% badanych w Gostyninie oraz 5% w Sztumie. W obu grupach najmniejszą część respondentów stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym – odpowiednio było to 3% i 1%. Niestety, mimo podjętych starań, nie udało się uzyskać zgody na przeprowadzenie sondażu wśród pracowników ZK Sztum i KOZZD. Mogłoby dać ono inne spojrzenie na badaną kwestię.

4. Wyniki badań własnych

Głównym założeniem badań była analiza wpływu instytucji typu zamkniętego na funkcjonowanie miasta i poczucie bezpieczeństwa jego mieszkańców. Odpowiedzi dotyczące ogólnego poczucia bezpieczeństwa zebrane w Gostyninie i Sztumie zostaną porównane z wynikami ogólnopolskich badań CBOS z 2019 r., choć jak sygnalizowano, próba nie może być uznana za reprezentatywną. Niemniej jednak tego rodzaju zestawienie może się wydawać ciekawe, choćby z uwagi na kształtowanie się odpowiedzi w grupie osób z wykształceniem wyższym. Poniższe wyniki będą ilustrowane wybranymi wypowiedziami respondentów, oznaczonymi w następujący sposób – A (ankieta) 1 (numer porządkowy) / S (Sztum) lub G (Gostynin).

4.1. Wiedza mieszkańców Gostynina i Sztumu na temat instytucji zamkniętej

Na początku zostaną przeanalizowane pytania związane z wiedzą respondentów na temat instytucji typu zamkniętego znajdującej się w ich miejscowości. Hipoteza badawcza w tym zakresie zakładała, że ankietowani mieszkańcy Sztumu mają większą wiedzę o ZK niż Gostynianie o KOZZD. To twierdzenie w grupie objętej badaniem potwierdziło się, szczególnie w przypadku pytań o przeznaczenie instytucji oraz jej pojemność – ankietowani mieszkańcy Sztumu lepiej określili profil ZK i trafniej wskazali jego pojemność w porównaniu do objętych badaniem mieszkańców Gostynina. W Sztumie wszyscy respondenci wiedzieli, gdzie dokładnie umiejscowiony jest zakład karny, w przypadku Gostynina zaś 9% badanych nie miało wiedzy na temat lokalizacji KOZZD.

Respondenci byli również proszeni o określenie profilu działalności placówki. Pytanie brzmiało: „Na czym według Pana/-i polega działalność ośrodka?”. Objęci badaniem mieszkańcy Gostynina w 20% wskazali, że KOZZD zajmuje się resocjalizacją, 23% wymieniło izolację, a 22% leczenie i terapię. Pytanie miało charakter otwarty, w związku z czym pojawiły się również odpowiedzi niedające się zaklasyfikować do żadnej z powyższych kategorii, np.:

Jest to hotel dla zwyrodnialców (A4/G)

Kolonie i nagradzanie potworów (A3/G)

Darmowy wikt i opierunek zwyrodnialców (A46/G)

Ochrona przestępców, złota klatka dla bestii (A101/G)

Badani byli również pytani o to, dla kogo przeznaczony jest Ośrodek – blisko 40% ankietowanych wskazało na przestępców, ponad 22% respondentów uznało natomiast, że są to osoby chore psychicznie, z zaburzeniami psychicznymi lub emocjonalnymi, upośledzone umysłowo. Niektóre odpowiedzi miały charakter oceniający – wskazywano, że przebywają tam osoby niebezpieczne dla społeczeństwa.

Osoby, które nie mogą być na wolności, stanowią zagrożenie dla innych ludzi (A22/G)

groźnych przestępców, dewiantów (A51/G)

Dla osadzonych, którzy zakończyli karę pozbawienia wolności, ale istnieje obawa że są niebezpieczni (A43/G)

Wiele osób wskazywało, że chodzi o *bestie* (A50/G); *zwyrodnialców* (A32/G); *wykolejenców* (A5/G). Pojawiły się również wskazania, że osoby przebywające w Gostyninie to przede wszystkim skazani za przestępstwa pedofilii, zgwałcenia lub zabójstwa. Blisko 20% osób badanych nie udzieliła odpowiedzi na wspomniane pytanie lub wskazała odpowiedź „nie wiem”.

Kolejne pytanie dotyczyło liczby osób przebywających w ośrodku – 38% badanych uznało, że w mieszka tam od 0 do 50 osób, 47% określiło liczbę pacjentów w przedziale 51-100, a 6% stwierdziło, że w KOZZD przebywa więcej niż 100 osadzonych. Natomiast 9% respondentów nie udzieliło odpowiedzi na wskazane pytanie⁴².

Ankietowani w Sztumie byli natomiast proszeni o określenie, jakiego typu zakład karny znajduje się w ich miejscowości. Było to pytanie zamknięte z dostępnymi trzema odpowiedziami: „otwarty” (przepustki, cele otwarte całą dobę, niekontrolowane i nieograniczone widzenia), „półotwarty” (przepustki dozwolone, cele zamknięte w nocy, aktywności możliwe poza zakładem), „zamknięty” (brak przepustek, cele zamknięte całą dobę, wszystkie aktywności na terenie zakładu). Można było zaznaczyć w tabeli dowolną liczbę odpowiedzi. Nikt nie wybrał pierwszej opcji. Blisko połowa respondentów opowiedziało się za typem zamkniętym, a 43% za typem półotwartym. Natomiast 8% badanych zaznaczyło drugą i trzecią odpowiedź łącznie⁴³. Kolejne pytanie również miało charakter zamknięty, można było zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi. Dotyczyło ono charakterystyki osób przebywających w Zakładzie Karnym w Sztumie. Uzyskane wyniki zostały przedstawione w tabeli 1. Zdecydowana większość respondentów wiedziała, że w ZK w Sztumie przebywają przede wszystkim recydywiści penitencjarni (90%) oraz osoby niebezpieczne (65%)⁴⁴. Tylko dwie osoby z objętej badaniem grupy wskazały na obecność kobiet w tej placówce.

42 Ośrodek pierwotnie był zaplanowany na maksymalnie 60 osób, natomiast podczas prowadzenia badań w KOZZD przebywało prawdopodobnie około 65 osadzonych. W momencie pisania niniejszego tekstu (styczeń 2021 r.) stan osobowy Ośrodka to 92 pacjentów. P. Rojek-Socha, Gostynin pęka w szwach - jest kolejny protest i nerwowe oczekiwanie na zmiany w prawie, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/protest-w-krajowym-osrodku-zapobiegania-zachowaniom-dyssocjalnym,506246.html> [dostęp: 31.03.2021].

43 Informacja ze strony Służby Więziennej: „Zakład Karny w Sztumie – jednostka typu zamkniętego i półotwartego [...]”. *Opis jednostki*, <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-sztumie> [dostęp: 5.11.2020].

44 W rozumieniu sprawcy szczególnie niebezpiecznego, który stwarza poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu, w myśl art. 88a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeksu karnego wykonawczego, t.j. Dz.U. 2021 poz. 53.

Tabela 1: Charakterystyka skazanych przebywających w Zakładzie Karnym w Sztumie. Odpowiedzi respondentów (N = 86)

	w liczbach bezwzględnych	%
kobiety odbywające karę więzienia po raz pierwszy	1	1,2
mężczyźni odbywający karę więzienia po raz pierwszy	15	17,4
kobiety odbywające karę więzienia po raz kolejny	1	1,2
mężczyźni odbywający karę więzienia po raz kolejny	78	90,7
osoby niebezpieczne	56	65,1
osoby chore psychicznie lub wymagające terapii	12	14,0
młodociani sprawcy przestępstw (osoby do 21 roku życia)	1	1,2
(Odsetki nie sumują się do 100 – możliwy wybór wielokrotny).		

Jeśli chodzi o liczbę skazanych przebywających w ZK w Sztumie przedziały liczbowe były zbudowane w sposób odrębny od pytania w ankiecie dotyczącej KOZZD – dostosowano je bowiem do liczby osadzonych w zakładzie karnym. W całej grupie objętej badaniem jedynie 11 osób wskazało, że w ZK w Sztumie znajduje się około 600 osadzonych. 10 respondentów (12%) uznało, że w zakładzie przebywa około 750 osób. 36% badanych wskazało, że w więzieniu przebywa około 900 osób, natomiast najwięcej pytanym, bo 41%, określiło, że znajduje się tam powyżej 1000 osadzonych⁴⁵.

Kolejne pytanie dotyczyło źródła informacji na temat instytucji typu zamkniętego znajdujących się w ich miejscowościach. Rozkład odpowiedzi na powyższe pytanie przedstawiają tabele 2 i 3. W przypadku Gostynina najwięcej osób (57%) wskazało, że czerpie wiedzę o instytucji z mediów ogólnopolskich, natomiast z mediów lokalnych korzysta 19% badanych. Tzw. osobowe źródło wiedzy jest równie istotne dla mieszkańców – od pracowników ośrodka informacje uzyskuje blisko 40% respondentów, a od osób niezatrudnianych w placówce (znajomi, sąsiedzi) około 33% badanych. Jedynie 13 osób (niecałe 12%) zadeklarowało, że nie docierają do nich informacje na ten temat. 15% pytanym wymieniło władze Gostynina jako źródło informacji – możliwe jednak, że te osoby są jednocześnie pracownikami urzędu miasta, który był jednym z miejsc przeprowadzenia badań. Warto zaznaczyć, że w komentowanym pytaniu ankietowani mieli możliwość wybrania kilku odpowiedzi jednocześnie.

⁴⁵ Pojemność zakładu to 1050 miejsca (stan na 2007 r.) E. Dawidziuk (oprac.), *Raport z działalności Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w 2007 roku w zakresie ochrony przed torturami oraz innymi formami okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, RPO, Warszawa 2007, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/12085269180.pdf> [dostęp: 7.04.2021].

Tabela 2: Źródła informacji o KOZZD (N = 112)

	w liczbach bezwzględnych	%
media ogólnopolskie (np. telewizja, prasa, Internet)	64	57,1
pracownicy Ośrodka (znajomi, rodzina)	42	37,5
znajomi, rodzina, sąsiedzi, inne napotkane osoby	33	29,5
media lokalne	21	18,8
informacje udzielne przez władze Gostynina	17	15,2
nie docierają do mnie informacje na ten temat	13	11,6
publikacje naukowe, akty prawne	1	0,9
(Odsetki nie sumują się do 100 – możliwy wybór wielokrotny).		

W przypadku respondentów biorących udział w badaniu w Sztumie przeważały odpowiedzi wskazujące na znaczenie tzw. osobowego źródła informacji – 42% respondentów zaznaczyło bowiem, że czerpie wiedzę od znajomych, sąsiadów i innych osób, a 31% od znajomych lub rodziny, którzy jednocześnie są pracownikami zakładu karnego. Prawie 25% ankietowanych wskazała, że w ogóle nie szuka tego rodzaju informacji. Natomiast z mediów ogólnopolskich i lokalnych korzysta łącznie ok. 25% badanych, przy czym z mediów krajowych nieznacznie więcej osób.

Tabela 3: Źródła informacji o ZK w Sztumie (N = 86)

	w liczbach bezwzględnych	%
znajomi, rodzina, sąsiedzi, inne napotkane osoby	36	41,9
pracownicy Zakładu Karnego (znajomi, rodzina)	27	31,4
nie docierają do mnie informacje na ten temat	21	24,4
media ogólnopolskie (np. telewizja, prasa, Internet)	13	15,1
media lokalne	9	10,5
(Odsetki nie sumują się do 100 – możliwy wybór wielokrotny).		

Badani byli również proszeni o odpowiedź na pytanie, czy na co dzień mają kontakt z pacjentami przebywającymi odpowiednio w KOZZD w Gostyninie i z osadzonymi w ZK w Sztumie. Jednak wyniki uzyskane w grupie objętej badaniem wskazują, że w przypadku tych konkretnych osób styczność z osadzonymi jest znikoma – w Gostyninie nikt nie zaznaczył twierdzącej odpowiedzi w tym pytaniu, a w Sztumie było to 7 osób (około 8% respondentów). W drugiej miejscowości kontakt miał charakter zawodowy, dane osoby współpracowały z placówką penitencjarną (nauczyciel, dostawca). Ankietowani sporadycznie spotykali osadzonych na terenie miasta, kiedy skazani wykonywali prace porządkowe lub z innego powodu przebywali poza murami więzienia.

Dodatkowo w ankiecie dla mieszkańców Gostynina pojawiły się dwa pytania niemające odpowiednika w badaniach sztumskich. Respondentom została przedstawiona następująca informacja: „W lipcu 2016 r. ogłoszono przetarg na rozbudowę ośrodka współfinansowanego z środków unijnych”, a następnie zapytano ich, czy są świadomi planów rozbudowy placówki oraz jak je oceniają.

Większość badanych (64%) nie wiedziała o planach rozbudowy KOZZD. Co trzecia osoba (33%) nie odpowiedziała na pytanie o ocenę planów rozbudowy lub wprost określiła, że nie ma zdania na ten temat. Spośród pozostałych respondentów 15% obawiało się o bezpieczeństwo mieszkańców. Pojawiały się następujące komentarze.

Zwiększy się moja obawa o bezpieczeństwo moje i bliskich (A68/G)

Większe zagrożenie dla okolicznych miejscowości (A77/G)

niech budują, ale żeby mieszkańcy byli bezpieczni (A96/G)

Obawiam się ucieczki takiej osoby, nie jestem zwolennikiem, zbyt blisko zabudowy mieszkalnej (A112/G)

Mieszkańcy zwracali również uwagę na aspekt finansowy rozbudowy ośrodka. Oceniali, że nie jest to cel, na który powinno się przeznaczать państwowe pieniądze.

Uważam, że to zbędny wydatek, gdyż miejscem tych osób jest zakład karny (A45/G)

Szkoda pieniędzy na takich przestępców (A95/G)

uważam, że są ważniejsze inwestycje (A4/G)

Skandaliczne, że tyle pieniędzy przeznacza się na zachcianki zwyrodnialców (A98/G)

Niektórzy respondenci uważali rozbudowę za zasadną:

Jeżeli jest taka potrzeba, to nie widzę przeszkód, nie ma sensu decentralizacja ośrodka (A28/G)

Jeżeli jest potrzeba, trzeba to zrobić (A34/G)

Jest bardzo potrzebny, bo jest coraz więcej zbrojenców, pedofilii i innych dewiacji (A47/G).

Były także osoby, które upatrywały pozytywnych następstw rozbudowy – zwiększenia liczby miejsc pracy.

Ważnym głosem, choć wypowiedzianym jedynie przez dwie osoby z grupy objętej badaniem, było zwrócenie uwagi na warunki zamieszkania pacjentów Ośrodka: *z uwagi na dużą liczbę osadzonych wydaje się konieczne, ale idea tego ośrodka jest zła (A41/G)*. Ogólnie należy podkreślić, że pomimo bardzo zróżnicowanych opinii większość odpowiadających na to pytanie była przeciwna rozbudowie.

4.2. Wpływ instytucji typu zamkniętego na funkcjonowanie i rozwój miejscowości w opinii mieszkańców

Badanie zakładało również sprawdzenie wpływu instytucji zamkniętych na różne sfery życia miasta i jego mieszkańców. Respondenci byli więc pytani o wpływ ośrodka lub ZK na działalność kulturową, oświatową i sportową miejscowości. Hipoteza badawcza w tym aspekcie zakładała większy wpływ KOZZD niż ZK na społeczność lokalną.

Założenie nie potwierdziło się, bowiem 96% respondentów w Gostyninie uznała, że w komentowanym zakresie nic się nie zmieniło. Choć odsetek takich odpowiedzi w przypadku Sztumu również był wysoki (65%), to jednak zdecydowanie niższy niż w Gostyninie. Pozostałe 4% badanych z grupy gostynińskiej wskazały, że powstanie ośrodka wpłynęło negatywnie na opinie o miejscowości. Ten aspekt zostanie jednak omówiony osobno w dalszej części rozważań.

Respondenci ze Sztumu również w większości nie dostrzegli znaczącego wpływu w obszarze kultury i oświaty (65%). Pozostałe 35% osób zauważyło pozytywny wpływ zakładu karnego na sferę kulturalną miasta, przede wszystkim z uwagi na organizację w Sztumie Przeglądu Sztuki Więziennej, który organizowany jest regularnie od 1992 r. i zyskuje coraz większą popularność wśród osadzonych⁴⁶.

Respondenci byli także proszeni o ocenę wpływu KOZZD i ZK na rozwój miasta. W pytaniu doprecyzowano, że rozwój rozumiany jest szeroko jako np. „nowe połączenia komunikacyjne, otwarcie/zamknięcie sklepu, uporządkowanie/zaśmiecenie przestrzeni, nowe miejsca pracy itp.” Wyniki w tym zakresie prezentują tabele 4 i 5. Podobnie jak w poprzednim analizowanym pytaniu i tutaj zdecydowana większość respondentów z Gostynina (75%) oceniła, że nic się nie zmieniło. Natomiast nieco ponad 20% badanych zauważyło, że powstanie ośrodka pozytywnie wpłynęło na rozwój miasta dzięki stworzeniu nowych miejsc pracy. Jedynie trzy osoby dostrzegły negatywny wpływ placówki na rozwój miasta, jednak nie określiły, co dokładnie mają na myśli.

Tabela 4: Wpływ KOZZD na rozwój Gostynina (N = 112)

	w liczbach bezwzględnych	%
Nic się nie zmieniło.	84	75
Wpłynęło pozytywnie poprzez stworzenie nowych miejsc pracy.	25	22,3
Wpłynęło negatywnie.	3	2,7

W Sztumie, podobnie jak w Gostyninie, zdecydowana większość respondentów (74%) stwierdziła, że nic się nie zmieniło w kontekście rozwoju miasta. Żadna z osób badanych nie oceniła wpływu negatywnie, natomiast 26% widziało pozytywne aspekty działania zakładu karnego. Jeśli chodzi o korzyści dla rozwoju miasta, respondenci wskazywali przede wszystkim na porządkowanie przestrzeni miejskiej przez skazanych i ich pracę na rzecz miasta, a także na stworzenie nowych miejsc pracy.

⁴⁶ Informacja na stronie Służby Więziennej: „Sztumski konkurs to najstarsze tego typu przedsięwzięcie w Polsce. Organizatorem imprezy jest Zakład Karny w Sztumie oraz Sztumskie Centrum Kultury. Celem przeglądu jest popularyzacja twórczości więziennej jako elementu resocjalizacji, wspieranie artystycznej refleksji, wrażliwości, potrzeby samorealizacji oraz szeroko pojęta aktywizacja kulturalna środowiska więziennego”. *Przegląd Sztuki Więziennej*, <https://www.sw.gov.pl/galeria/przeglad-sztuki-wieziennej-w-sztumie> [dostęp: 16.09.2020].

Tabela 5: Wpływ ZK na rozwój Sztumu (N = 86)

		w liczbach bezwzględnych	%
Nic się nie zmieniło.		64	74,4
Wpłynęło negatywnie.		–	–
Wpłynęło pozytywnie:	ogółem,	22	25,6
	w tym poprzez stworzenie nowych miejsc pracy,	7	8,1
	w tym poprzez porządkowanie przestrzeni miejskiej.	11	12,8

Kolejnym zagadnieniem w tej części badania było pytanie o wpływ instytucji na indywidualną sytuację finansową respondenta. W obu miejscowościach przeważająca większość (97% respondentów) nie odczuła żadnej zmiany w tym zakresie.

W Sztumie trzy osoby wskazały na pozytywny wpływ zakładu karnego – miejsce pracy dla bliskiej rodziny (męża, syna). Natomiast w Gostyninie żaden z respondentów nie wskazał na korzystne aspekty, jedna osoba wstrzymała się od odpowiedzi, a dwie dostrzegły negatywne oddziaływanie na sytuację finansową – z czego jedna doprecyzowała, że boi się o spadek ceny działki, którą posiada w okolicy ośrodka.

Ostatnim zagadnieniem omawianym w tej części opracowania był subiektywnie oceniany wpływ instytucji na postrzeganie miejscowości przez ludzi w niej niemieszkających. Wyniki w tym zakresie prezentują tabele 6 i 7. Zostały postawione dwie hipotezy mówiące o negatywnym wpływie KOZZD na opinię o Gostyninie oraz o braku wpływu ZK na postrzeganie Sztumu. W odniesieniu do osób objętych badaniem założenia potwierdziły się. Ponad połowa respondentów w Gostyninie (56%) nie dostrzegła żadnego wpływu funkcjonowania ośrodka na opinię o mieście. 13% badanych wskazało, że placówka wpływa na postrzeganie miasta, jednak nie określiło w jaki sposób. Pozostałe 30% ankietowanych stwierdziło, że funkcjonowanie KOZZD negatywnie wpływa na zdanie o Gostyninie. Najczęściej respondenci wskazywali, że miasto kojarzone jest jedynie z ośrodkiem i przestępcami, którzy w nim przebywają.

Miasto kojarzy się z przestępcami, siedzibą bestii (A17/G)

Jeśli powiem że pochodzę z okolic Gostynina, wiele osób mówi, że tam gdzie osadzają zwyrodnialców (A22/G)

ludzie kojarzą z ośrodkiem i Trynkiewiczem, wcześniej wiele osób o nim nie słyszało (A46/G).

Tylko jedna osoba stwierdziła jednoznacznie, że ośrodek wpływa pozytywnie na opinię o Gostyninie.

Dzięki temu, że jest ten Ośrodek, ludzie w naszej okolicy czują się bezpieczniej i spokojniej (A6/G)

Trzy osoby z grupy objętej badaniem w ogóle nie odpowiedziały na to pytanie.

Tabela 6: Czy istnienie Ośrodka wpływa na opinię o Gostyninie? (N = 109)

		w liczbach bezwzględnych	%
nie		61	56,0
tak	ogółem	48	44,0
	Miasto kojarzone jedynie z Ośrodkiem i przestępcami.	33	30,3
	brak podania szczegółów	14	12,8
	pozytywnie	1	0,9

Natomiast w przypadku Sztumu około 70% respondentów uznało, że funkcjonowanie zakładu karnego w żaden sposób nie wpływa na opinię o miejscowości. 14% osób z grupy objętej badaniem wskazało, że placówka oddziałuje na postrzeganie miejscowości, ponieważ jest jedynym „elementem” kojarzonym ze Sztumem. Pozostałe osoby nie określiły, w jaki konkretnie sposób instytucja wpływa na ocenę miejscowości (tabela 7).

Tabela 7. Czy istnienie ZK w Sztumie wpływa na opinię o tej miejscowości? (N = 86)

		w liczbach bezwzględnych	%
nie		61	70,9
tak	ogółem	25	29,1
	w tym miejscowość kojarzona jedynie z ZK Sztum	12	14,0

Warte przytoczenia wydają się również uwagi pozostawione przez respondentów w komentarzach do badania, zamieszczone na końcu kwestionariusza. Sporo osób zdecydowało się podzielić swoimi przemyśleniami dotyczącymi instytucji znajdującej się w ich mieście – szczególnie ciekawe i obszerne są uwagi badanych z Gostynina. Analizując komentarze respondentów można odnieść wrażenie, że osoby biorące udział w badaniu mają poczucie niesprawiedliwości w związku z warunkami panującymi w KOZZD i publicznymi funduszami, które są przeznaczane na jego działalność. Wielu ankietowanych wskazało, że pieniądze przeznaczane na ośrodek powinny zostać zadysponowane dla domów dziecka czy szpitali. Prawdopodobne jest, że respondenci nie zdają sobie sprawy, jak w rzeczywistości funkcjonują pacjenci placówki, jednak ich odczucia wydają się niezwykle istotne w kontekście niniejszych badań. Poniżej zostaną przedstawione wybrane wypowiedzi badanych.

Uważam, że zwyrodnialcy nie powinni mieć lepszych warunków do życia niż dzieci w domach dziecka. To ma być kara, a nie pobyt w ciepłym i miłym pensjonacie. Uważam, że powinna być wprowadzona kara śmierci. (A4/G)

Wiem ile kosztują osoby przebywające w tym Ośrodku. W Gostyninie, jak i w całej Polsce, jest wiele rodzin, które nie mogą sobie pozwolić na takie wygody. Leczyć to można osoby, które popełniły przestępstwo i były nie do końca świadome, a nie osoby, które twierdzą, że jak opuszczą ośrodek, znów będzie zabijał czy gwałcił. A w ośrodku zachowują się jak król i trzeba nad nimi skakać. (A30/G)

W kontekście powyższych rozważań warto zaznaczyć, że brak rzetelnych informacji o warunkach, w których przebywają pacjenci KOZZD oraz o założeniach tego typu placówek może przyczynić się do budowania wśród mieszkańców Gostynina (ale nie tylko) poczucia niesprawiedliwości i tym samym prowadzić do wzrostu punitaryzmu w społeczeństwie. Respondenci z Gostynina wątpili również w zasadność prowadzenia leczenia i terapii w Ośrodku.

Terapia powinna być skuteczniejsza, większa kontrola (A73/G)

Prowadzi się tu terapię osób które nie są zaburzone psychicznie, przynajmniej większość z nich. Taka terapia wydaje się być bez sensu. To są przestępcy którzy po odsiedzeniu kary powinni wyjść na wolność. Są chyba lepsze i tańsze metody monitorowania zachowań tych ludzi (A41/G).

W przypadku ankiety przeprowadzonej w Sztumie tylko nieliczne osoby podzieliły się swoimi dodatkowymi uwagami. W większości wskazywały one na konieczność większego zaangażowania skazanych w działalność dla miasta:

powinni pracować na rzecz miasta (A54/S).

4.3. Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców Gostynina i Sztumu

Z uwagi na to, że poczucie bezpieczeństwa było punktem wyjścia dla niniejszych badań analiza wyników w tym zakresie została podzielona na dwie części – pierwsza dotyczyła ogólnego poczucia bezpieczeństwa badanych, druga natomiast miała na celu sprawdzenie ewentualnego wpływu instytucji typu zamkniętego na wspomniany aspekt życia respondentów.

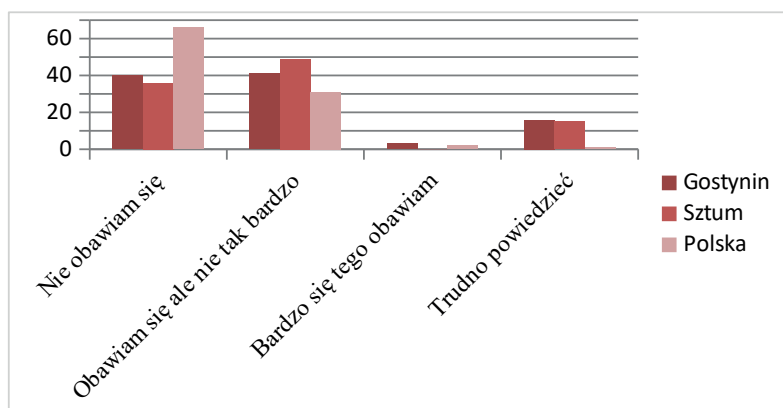
Pytania w zakresie ogólnego poczucia bezpieczeństwa mieszkańców Gostynina oraz Sztumu można podzielić na dwie grupy – pierwsza zbudowana była w sposób identyczny jak w badaniach *Poczucie bezpieczeństwa i zagrożenia przestępczością* realizowanych przez CBOS⁴⁷. Druga grupa nie była wzorowana na badaniach ogólnopolskich, została stworzona przez autorkę. Uzyskane rezultaty zostaną zaprezentowane z odniesieniem do próby ogólnopolskiej. Jak jednak sygnalizowano, porównanie ma jedynie charakter poglądowy z uwagi na niereprezentatywny charakter próby badawczej.

Pierwsze zadane respondentom pytanie było ogólne – „Czy Pana/-i zdaniem Polska jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie?”. W badaniach CBOS z 2019 r. 89% rodaków odpowiedziało twierdząco, 8% miało odmienne zdanie, natomiast 3% osób badanych wybrało opcję „trudno powiedzieć”. W Gostyninie Polska oceniona była jako kraj bezpieczny do życia według niespełna 40% respondentów, 26% uważało inaczej, a aż 34% wskazało na odpowiedź „trudno powiedzieć”. W Sztumie 56% osób badanych oceniło kraj jako bezpieczny do życia, 14% było przeciwnego zdania, a 30% nie wybrało żadnej odpowiedzi. Kolejne pytanie było bardziej szczegółowe, dotyczyło bezpieczeństwa oraz spokoju miejsca zamieszkania respondenta, czyli jego najbliższej okolicy. W badaniach CBOS 98% respondentów oceniło swoje miejsce zamieszkania jako bezpieczne i spokojne. W obu analizowanych miejscowościach ten odsetek był znacznie niższy – w Gostyninie wśród osób objętych badaniem wyniósł 54%, w Sztumie 57%.

Następne dwa pytania dotyczyły lęku przed pokrzywdzeniem przestępstwem. Odpowiedzi dla tych pytań obrazują wykresy 1 i 2. W porównaniu do badań ogólnopolskich zarówno ankietowani z Gostynina, jak i ze Sztumu prezentowali wyższy poziom lęku przed przestępczością. O swoje bezpieczeństwo obawia się 34% z próby ogólnopolskiej, 60% z próby Gostynia, 54% z próby ze Sztumu.

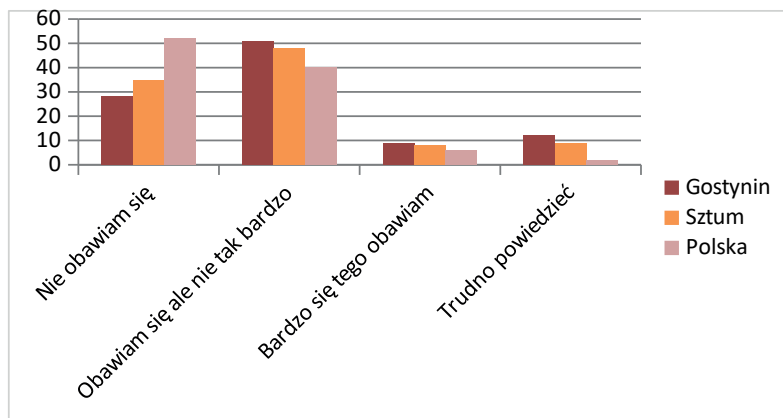
⁴⁷ W 2019 r. raport dotyczący poczucia bezpieczeństwa Polaków został zatytułowany w sposób odrębny: *Opinie Polaków o bezpieczeństwie w kraju i okolicy*, jednak pytania pozostały niezmiennie. Por. raport *Opinie Polaków o bezpieczeństwie w kraju i okolicy*, w: https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_072_19.PDF [dostęp: 22.02.2021].

Wykres 1: Czy obawia się Pan/-i tego, że może stać się ofiarą przestępstwa?

W przypadku lęku o bezpieczeństwo najbliższych respondenci z Gostynina i Sztumu również wykazali większy lęk niż badani z próby ogólnopolskiej. Różnice jednak nie są tak duże jak w przypadku pytania dotyczącego lęku o samego siebie. Odpowiedzi „bardzo się obawiam” udzieliło 6% respondentów w badaniu CBOS, 9% badanych z Gostynina i 8% ze Sztumu. Osoby, które obawiały się o swoje bezpieczeństwo, ale w mniejszym stopniu, stanowiły 40% respondentów CBOS, 51% ankietowanych z Gostynina i 48% osób z grupy objętej badaniem ze Sztumu.

Wykres 2: Czy obawia się Pan/-i, że ofiarą przestępstwa może stać się ktoś z Pana/-i najbliższej rodziny?

W odniesieniu do wszystkich powyższych pytań problematycznym w interpretacji wydaje się wybór odpowiedzi „trudno powiedzieć”. W badaniach ogólnopolskich nie przekraczała ona 2-3%, natomiast w przeprowadzonej ankiecie sięgała nawet 34%, co niestety znacznie utrudnia analizę zebranego materiału. Autorka chciała jednak odwzorować pytania z kwestionariusza ankiety używanego przez CBOS i nie mogła wykluczyć z odpowiedzi powyższego wskazania.

Respondentów pytano także o zagrożenia, których najbardziej obawiają się w swojej okolicy oraz o miejsca, które uważają za najbardziej niebezpieczne. Pytania te nie znalazły się w badaniach ogólnopolskich CBOS,

nie można więc porównać ich z próbą ogólnopolską, niemniej warto przytoczyć ich wyniki. W tabelach 8 i 9 wyniki dotyczące pytania: „Jakich zagrożeń najbardziej obawia się Pan/-i w pobliżu swego miejsca zamieszkania?”. W tym przypadku można było wybrać kilka odpowiedzi. W obu miejscowościach respondenci najbardziej obawiali się włamań. W Gostyninie na drugim miejscu znalazły się kradzieże (53%) oraz pijani i brawurowi kierowcy (53%). Trochę ponad 30% respondentów obawiała się przestępstw, które dotyczą dzieci – odsetek ten jest ponad dwukrotnie większy niż w przypadku Sztumu (14%). Najmniej mieszkańców Gostynina obawia się pokrzywdzenia przestępstwem seksualnym (14%), pomimo iż kobiety stanowią większość respondentów. Jedynie dwie osoby wskazały, że nie obawiają się żadnego z wymienionych zagrożeń i same nie wskazały innych możliwych niebezpieczeństw.

Tabela 8: Zagrożenia, których respondent się obawia – Gostynin (N = 112)

	w liczbach bezwzględnych	%
włamań (np. do domu, piwnicy, samochodu)	71	63,4
kradzieży	59	52,7
pijanych lub brawurowo jeżdżących kierowców	58	51,8
bójek, pobic	39	34,8
zaczepiania przez grupy agresywnie zachowującej się młodzieży	39	34,8
przestępstw dotyczących dzieci	35	31,3
przestępstw seksualnych (zgwałcenie, napaść, molestowanie)	16	14,3
handlu narkotykami	21	18,8
brak obaw	2	1,8
(Odsetki nie sumują się do 100 – możliwy wybór wielokrotny).		

W przypadku Sztumu na drugim miejscu po włamaniach znalazła się odpowiedź dotycząca pijanych i brawurowo jeżdżących kierowców (51%), na trzecim miejscu respondenci wskazali strach przed bójką lub pobiciem (42%) oraz agresywną młodzież (41%). Obawę przed kradzieżą wyraziło 37% respondentów. Podobnie jak w przypadku Gostynina, dwie osoby nie wskazały żadnych zagrożeń. Mieszkańcy obu miejscowości obawiają się przestępstw pospolitych: włamań, kradzieży, pijanych kierowców. W odpowiedziach respondentów nie widać zwiększonego lęku pokrzywdzeniem przestępstwami seksualnymi.

Tabela 9: Zagrożenia, których respondent się obawia – Sztum (N = 86)

	w liczbach bezwzględnych	%
włamań (np. do domu, piwnicy, samochodu)	50	58,1
pijanych lub brawurowo jeżdżących kierowców	44	51,2
bójki, pobicia	36	41,9
zaczepiania przez grupy agresywnie zachowującej się młodzieży	35	40,7
kradzieży	32	37,2
handlu narkotykami	12	14,0
przestępstw dotyczących dzieci	12	14,0
przestępstw seksualnych (zgwałcenie, napaść, molestowanie)	9	10,5
brak obaw	2	2,3
(Odsetki nie sumują się do 100 – możliwy wybór wielokrotny).		

Respondenci proszeni byli również o wskazanie, których miejsc w swojej okolicy obawiają się najbardziej. Tabele 10 i 11 przedstawiają odpowiedzi na pytanie: „Jakie miejsce w Pana/-i okolicy jest Pana/-i zdaniem najbardziej niebezpieczne?”.

W grupie objętej badaniem w Gostyninie najczęściej jako miejsca niebezpieczne wskazywano ścieżki między blokami (55%) oraz parki (36%). Żadna z pozostałych możliwych do wyboru odpowiedzi nie przekroczyła progu 10% wskazań – niemniej jednak w tej grupie spośród najczęściej wybieranych odpowiedzi dominowały następujące wskazania: las, przystanki autobusowe i nieoświetlone miejsca (które osoby badane same dopisały na liście potencjalnie zagrażających lokacji). Tylko jedna osoba wskazała, że nie ma miejsca, które postrzega jako niebezpieczne.

Tabela 10: Miejsca, których respondent się obawia – Gostynin (N = 112)

	w liczbach bezwzględnych	%
ścieżki między blokami	62	55,4
parki	40	35,7
las	7	6,3
przystanki autobusowe	7	6,3
nieoświetlone miejsca	5	4,5
obiekty sportowe	4	3,6
drogi	3	2,7
opuszczone domy	2	1,8
środki komunikacji miejskiej	2	1,8
żadne	1	0,9
(Odsetki nie sumują się do 100 – możliwy wybór wielokrotny).		

W przypadku Sztumu na pierwszym miejscu znalazły się parki, połowa osób wskazała je jako niebezpieczne, na drugim ścieżki między blokami (33%). Przystanki autobusowe i środki komunikacji miejskiej wskazało łącznie 14% respondentów. Las i obiekty sportowe zostały zaznaczone przez 7% osób badanych. W grupie sztumskiej nie było osoby, która nie obawiała się żadnego z miejsc w swojej okolicy.

Tabela 11: Miejsca, których respondent się obawia – Sztum (N = 86)

	w liczbach bezwzględnych	%
parki	43	50
ścieżki między blokami	28	32,6
przystanki autobusowe	10	11,6
las	3	3,5
obiekty sportowe	3	3,5
środki komunikacji miejskiej	2	2,3
(Odsetki nie sumują się do 100 – możliwy wybór wielokrotny).		

Pytanie o bezpieczeństwo spaceru w okolicy respondenta po zmroku również nie ma odzwierciedlenia w pytaniach ogólnopolskich. W przypadku obu miejscowości odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć” był bardzo wysoki – w Gostyninie wyniósł 26%, a w Sztumie 31%. Bezpiecznie podczas takiego spaceru czuło się natomiast 54% respondentów z Gostynina i 57% ze Sztumu.

4.4. Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców – bezpośredni wpływ instytucji typu zamkniętego w opinii mieszkańców

Po pytaniach dotyczących ogólnego poczucia bezpieczeństwa należy przejść do bardziej szczegółowego zagadnienia – potencjalnego wpływu instytucji typu zamkniętego na funkcjonowanie mieszkańców. Jak sygnalizowano, w tym zakresie postawiono dwie hipotezy – pierwsza zakładała, że ZK w Sztumie nie wpływa na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców tego miasta, a druga wskazywała na to, że KOZZD oddziałuje na poczucie bezpieczeństwa Gostynian.

Przyznać należy, że zebrane wyniki nie wykazały istotnego wpływu KOZZD na poczucie bezpieczeństwa respondentów z Gostynina, choć w pierwotnej koncepcji badania był to jego najważniejszy element. Tym samym – w odniesieniu do objętej badaniem grupy – hipoteza nie potwierdziła się. Blisko 92% respondentów z Gostynina zadeklarowało, że nie unika okolic ośrodka, pozostałe 8% – że rzeczywiście stara się omijać przyległy mu rejon z obawy o swoje bezpieczeństwo.

bo nie wierzę w zabezpieczenia przed ucieczką (A4/G)

z powodu osób przebywających w ośrodku (A68/G)

Nie czuję się bezpiecznie (A102/G).

Jednak w porównaniu do udzielonych przez osoby objęte badaniem odpowiedzi, głosy te pozostają w mniejszości.

Podobne wyniki uzyskano w pytaniu: „Czy funkcjonowanie Ośrodka ma wpływ na Pana/-i poczucie bezpieczeństwa?”. Także w tym przypadku zdecydowana większość respondentów z Gostynina odpowiedziała przecząco, choć odsetek osób był nieco niższy niż w pierwszym pytaniu, wyniósł bowiem 82%. Pozostali badani dostrzegli wpływ funkcjonowania Ośrodka na swoje poczucie bezpieczeństwa, z czego tylko jedna osoba wskazała na pozytywne oddziaływanie: *czuję się bezpieczna (A6/G)*. 13% wszystkich respondentów wskazało, że obawia się ucieczki pacjentów z placówki.

Obawiam się, aby osoby przebywające w Ośrodku samowolnie go nie opuściły (A22/G),

Skupisko przestępców z ciężkimi wyrokami skąd mogą teoretycznie uciec nie wzbudza we mnie poczucia bezpieczeństwa (A28/G)

Bliskie jego położenie, nie mam pewności, że ktoś z niego nie ucieknie (A79/G)

W Sztumie 98% badanych wskazało, że funkcjonowanie ZK nie wpływa na ich poczucie bezpieczeństwa. Wszyscy respondenci zadeklarowali, że nie unikają okolic jednostki penitencjarnej. Z kolei jedna osoba uznała wpływ placówki za pozytywny, a druga za negatywny.

Pozytywnie – obecność kadry więziennej w pobliżu (A72/S)

Jak więzień ucieknie, to mam obawy (A9/S)

Respondenci byli również proszeni o odpowiedź na pytanie: „Czy uważa Pan/-i, że sprawcy niebezpieczni, którzy mogliby znów popełnić przestępstwo, już po odbyciu kary w więzieniu powinni być dalej leczeni w placówce zamkniętej?”. Ankietowani z Gostynina w 92% opowiedzieli się za koniecznością dalszej izolacji. Większość badanych odpowiedź uzasadniła obawą przed ponownym popełnieniem czynu przez taką osobę oraz związanym z tym zagrożeniem dla społeczeństwa.

Ze względu na możliwość popełnienia czynu zagrażającego innym ludziom (A25/G)

Po wyjściu na wolność mogą nadal czynić zło (A79/G)

Stanowią potencjalne niebezpieczeństwo (A107/G)

Pojawiły się również wypowiedzi związane z brakiem wiary respondentów w resocjalizację pacjentów KOZZD:

Nie są przygotowani do życia w społeczeństwie (A37/G)

Nie wierzę w resocjalizację (A98/G)

Takich ludzi nie można wyleczyć, nie da się ich zresocjalizować (A47/G)

Część osób opowiedziała się za brakiem konieczności dalszej izolacji pacjentów w leczniczej placówce zamkniętej. Ci sami badani w większości uzasadnili swój wybór koniecznością odseparowania osadzonych, ale w zakładach karnych.

Leczenie nic nie da. Te osoby powinny przebywać w więzieniach, ponieważ w ośrodku koszty są bardzo duże. (A30/G)

Nieliczni ankietowani nie uważali dalszej izolacji skazanych za zasadną (3%).

Nie można kogoś wyleczyć z tego, że mógłby znów popełnić przestępstwo, nie wolno nikogo zamykać dlatego, że może potencjalnie dopuścić się przestępstwa (A41/G)

Ankietowani ze Sztumu w mniejszym stopniu opowiedzieli się za koniecznością dalszej izolacji, jednak i w tym przypadku liczba odpowiedzi twierdzących dominowała i wyniosła 77%. Respondenci najczęściej wskazywali na potencjalne niebezpieczeństwo, jakie stanowią pacjenci i ich powrotność do przestępstw.

Mogą być groźni dla otoczenia (A67/S)

Nadal są niebezpieczni (A65/S)

Bo ponownie wracają potem do zakładu karnego (A31/S).

Zwracano również uwagę na problem nieskutecznej resocjalizacji.

bo w więzieniu nie ma odpowiedniej resocjalizacji (A28/S)

Nie wierzę w skuteczność resocjalizacji w przypadku ciężkich przestępstw (A2/S).

W przeciwieństwie do osób badanych z pierwszej grupy, badani ze Sztumu, którzy opowiedzieli się za brakiem konieczności izolacji w placówce leczniczej, nie widzieli także potrzeby odseparowania w zakładzie karnym po odbyciu kary.

Każdy zasługuje na drugą szansę (A34/S)

Kara więzienia jest wystarczająca (A37/S)

Nie ma podstaw prawnych do tego (A60/S)

Respondenci z Gostynina pozostawili w ankietach komentarze odnoszące się również do kwestii związanych z poczuciem bezpieczeństwa. Pojawiły się bowiem dodatkowe wskazania dotyczące obawy o bezpieczeństwo dzieci.

Mógłby zostać przeniesiony w bardziej odludne miejsce, z dala od zabudowań mieszkalnych, zawsze istnieje ryzyko ucieczki osoby niebezpiecznej, która stanowi zagrożenie dla mieszkańców. Osoby te budzą lęk w mieszkańcach, zwłaszcza o dzieci. (A79/G)

Wolałabym, aby został przeniesiony, jest ryzyko ucieczki tych osób, boje się o bezpieczeństwo moje i dzieci (A80/G).

4.5. Różnice w funkcjonowaniu mieszkańców Sztumu i Gostynina – wnioski z przeprowadzonych badań

Podsumowanie niniejszych badań zostanie poprzedzone analizą odpowiedzi z dwóch ostatnich pytań, które nie zostały do tej pory omówione. Pierwsze z nich dotyczyło preferencji co do instytucji znajdującej się w miejscowości respondenta: „Czy wolałby/wolałaby Pan/-i, żeby w Gostyninie zamiast ośrodka znajdował się zakład karny o charakterze zamkniętym?”. Analogicznie dla mieszkańców Sztumu pytanie brzmiało: „Czy wolałby/wolałaby Pan/-i, żeby w Sztumie zamiast zakładu karnego znajdował się zamknięty ośrodek leczniczy, w którym przebywają osoby, które popełniły przestępstwo, odbyły karę, ale nadal stwarzają zagrożenie?”. 27% ankietowanych z Gostynina preferowałoby, żeby zamiast KOZZD funkcjonował zakład karny o charakterze zamkniętym, 70% nie chciałoby takiej zamiany, a reszta respondentów nie określiła swojego zdania. W przypadku badanych ze Sztumu tylko kilka osób wskazało, że chciałoby zamienić ZK na ośrodek leczniczy o charakterze izolacyjnym, pozostałe 95% odpowiedzi było przeczących.

Drugie pytanie odnosiło się do preferencji w zakresie funkcjonowania instytucji – respondenci proszeni byli o określenie, czy powinna ona zostać zamknięta, przeniesiona, rozbudowana czy też powinna działać bez zmian. Odpowiedzi zostały przedstawione w tabelach 12 i 13. W obu miejscowościach w grupie objętej badaniem najwięcej osób zadeklarowało, że funkcjonowanie instytucji im nie przeszkadza i może ona działać dalej w niezmienionej formie. Jednak o ile w Sztumie odsetek ankietowanych opowiadających się za zamknięciem lub przeniesieniem ZK wyniósł niespełna 6% (przy braku badanych wyrażających chęć jego całkowitego zamknięcia). W Gostyninie osoby o takiej opinii stanowiły blisko 28% respondentów. W obu grupach niektórzy uważali rozbudowę instytucji za zasadną – w Gostyninie było to 9% ankietowanych, a w Sztumie 5%.

Tabela 12: Czy Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie powinien zostać...?

	w liczbach bezwzględnych	%
Nie przeszkadza mi, może funkcjonować bez zmian.	71	63,4
przeniesiony	18	16,1
zamknięty	13	11,6
rozbudowany	10	8,9

Tabela 13: Czy Zakład Karny w Sztumie powinien zostać...?

	w liczbach bezwzględnych	%
Nie przeszkadza mi, może funkcjonować bez zmian.	77	89,5
przeniesiony	5	5,8
rozbudowany	4	4,7
zamknięty	–	–

Choć punktem wyjścia niniejszych badań był wpływ instytucji typu zamkniętego na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, udało się zebrać interesujące wnioski dotyczące także innych zagadnień. Przede wszystkim w obu miastach wykazano wpływ instytucji zamkniętych na opinię o miejscowości ludzi w niej niemieszkających. Jednak w Gostyninie był on bardziej widoczny – uczestnicy badania wyraźnie wykazywali bowiem przekonanie o negatywnym skojarzenia ich miejscowości z ośrodkiem. W ich ocenie osoby spoza Gostynina identyfikują miasto z najgroźniejszymi przestępcami, z „siedzibą zła”, używali przy tym określeń nacechowanych bardzo negatywnie – „bestie”, „mordercy”, „zwyrodnialcy”. W Sztumie respondenci w gruncie rzeczy nie mieli złych przekonań co do negatywnego wpływu zakładu na postrzeganie miasta – w ich ocenie ludzie raczej utożsamiają miejscowość ze znajdującym się na jej terenie zakładem karnym, ale nie są to opinie nacechowane negatywnie, jak w przypadku Gostynina. Po prostu ZK jest czymś, co wyróżnia Sztum, kojarzy się z nim, ale jest to ocena neutralna.

Wydaje się, że wpływ na taki stan rzeczy może mieć udział skazanych z ZK w życiu miejscowości, w tym m.in. rokrocznie organizowanym Przeglądzie Sztuki Więziennej, który daje możliwość choć częściowego poznania skazanych. W ten sposób mieszkańcy mogą się „oswoić” z instytucją więzienia, dzięki czemu nie muszą budować swojego wyobrażenia jedynie na domysłach i komunikatach medialnych. Dodatkowo respondenci ze Sztumu wskazywali, że osadzeni niekiedy zajmują się pracami porządkowymi na rzecz miasta. Jest to kolejny czynnik związany z zakładem (oprócz powstawania nowych miejsc pracy), który według respondentów pozytywnie wpływa na rozwój Sztumu. Warto też wskazać, że ZK jest od wielu lat obecny w świadomości społeczności, ludzie są zaznajomieni z placówką, łatwiej jest im zaakceptować jej istnienie. W przypadku Gostynina nieliczni badani wskazali na korzyść płynącą z możliwości zatrudnienia w ośrodku, nie zwrócono jednak uwagi na żaden inny pozytywny aspekt działania KOZZD.

W zakresie poczucia bezpieczeństwa mieszkańców obie grupy wypadły gorzej niż próba ogólnopolska z badań CBOS – uczestnicy ankiety wskazywali bowiem na większy lęk zarówno o swoje bezpieczeństwo, jak i ich najbliższych. Jednak pod względem pytań odnoszących się do komentowanych treści, sporym problemem okazała się wybierana często odpowiedź „trudno powiedzieć”, która zasadniczo wpłynęła na wyniki zarówno w Gostyninie, jak i Sztumie. Nie wykazano również istotnego wpływu funkcjonowania

instytucji zamkniętych w tym zakresie. W przypadku Gostynina część respondentów zgłaszała lęk o swoje bezpieczeństwo oraz o bezpieczeństwo dzieci spowodowane przede wszystkim obawą przed ucieczką pacjentów ośrodka. Respondenci wskazywali również, że KOZZD znajduje się zbyt blisko zabudowań mieszkalnych, co wzbudza niepokój. Jednak przytoczone opinie stanowiły mniejszość.

W ramach podsumowania wszystkich uzyskanych wyników można powiedzieć, że w Gostyninie około 30% osób uczestniczących w badaniu było w jakiś sposób niezadowolonych z obecności KOZZD w ich mieście. Niechęć ta objawia się w różny sposób – ankietowani uważali, że Ośrodek wpływa na opinię o ich miejscu zamieszkania (w tym zakresie nawet 44% badanych) oraz na ich poczucie bezpieczeństwa, lub chcieliby, aby placówka została zamknięta lub przeniesiona. W Sztumie głosy niezadowolenia były mniej dostrzegalne.

Podsumowanie

Głównym założeniem badań było poznanie wpływu wybranych instytucji typu zamkniętego na społeczność lokalną i jednocześnie zwrócenie uwagi na grupę pomijaną w debacie publicznej – mieszkańców miejscowości, w których instytucje te się znajdują. Cele szczegółowe dotyczyły aspektów życia mieszkańców, na które mogą wpływać wspomniane placówki – poczucie bezpieczeństwa, rozwój miejscowości, sytuacja finansowa czy opinia o miejscowości w przekonaniu jej mieszkańców. Założenia udało się zrealizować, bowiem wszelkie informacje w tym niezbadanym wcześniej obszarze są przydatne badawczo. W odniesieniu do osób uczestniczących w ankiecie jej rezultaty wykazały, że KOZZD i ZK w Sztumie nie wpływają na poczucie bezpieczeństwa tych właśnie mieszkańców, choć w przypadku Gostynina obaw i lęków było więcej. Analiza odpowiedzi respondentów wykazała jednak, że istnienie ośrodka kształtuje opinię o Gostyninie, natomiast analogicznej korelacji nie odnotowano w grupie sztumskiej. Można powiedzieć, że mieszkańcy Sztumu, którzy uczestniczyli w badaniu, są bardziej przyzwyczajeni i zaznajomieni z funkcjonowaniem zakładu karnego, w związku z czym nie wywołuje on wśród nich zainteresowania, obaw czy kontrowersji. Natomiast KOZZD jest placówką kontrowersyjną, zwracającą uwagę mediów i opinii publicznej, co w efekcie wiąże się z niechęcią prawie 1/3 objętych badaniem mieszkańców – około 30% ankietowanych Gostyninian wolałoby, aby ośrodek został zamknięty lub przeniesiony.

Należy podkreślić, że najsłabszym punktem przeprowadzonych badań był niereprezentatywny dobór próby badawczej – cechy demograficzne ankietowanych były nieróżnorodne. Jak jednak sygnalizowano, istotnym utrudnieniem w przypadku sondażu jest niechęć potencjalnych respondentów do wzięcia w nim udziału. Autorka spotkała się z widocznym oporem mieszkańców przed przystąpieniem do badania. Jednym z objawów niechęci był brak zwrotu ankiet pomimo deklaracji ich wypełnienia. Jak sygnalizowano wcześniej, próba badawcza została zniekształcona ze względu na liczny udział w ankiecie osób z wykształceniem wyższym. Co jednak istotne – to właśnie te osoby były bardziej skłonne do rozmowy, częściej zwracały wypełnione ankiety i łatwiej było do nich dotrzeć. Powyższe uwagi niewątpliwie świadczą o pewnych mankamentach zrealizowanego badania. Niemniej jednak otrzymane rezultaty stanowią interesujący punkt wyjścia do dalszych rozważań.

Niewątpliwą zaletą przeprowadzonych badań jest natomiast nowatorstwo podjętego problemu, szczególnie w kontekście KOZZD – jako instytucji wzbudzającej emocje opinii publicznej. Po raz pierwszy w sondażu został uwzględniony głos mieszkańców Gostynina. Jak już powyżej wspomniano, może to stanowić punkt wyjścia do dalszych badań nad wpływem instytucji typu zamkniętego na społeczność lokalną, która na co dzień pośrednio obcuje z daną placówką. Przeprowadzona analiza zwraca uwagę na grupę osób zapomnianą w ogólnopolskim dyskursie dotyczącym KOZZD. Ponadto powyższe wnioski mogą być inspiracją w dalszych rozważaniach tego aspektu funkcjonowania instytucji.

Dodatkowo badania zwracają uwagę na fakt, że instytucja typu zamkniętego może być pewnego rodzaju niedogodnością dla osób mieszkających w jej sąsiedztwie. Zawsze jest to swego rodzaju ingerencja w ich dotychczasowe środowisko. W związku z tym planowanie otwarcia tego typu placówek powinno być poprzedzone konsultacjami społecznymi, aby zminimalizować ewentualne obawy mieszkańców i uwzględnić

ich postulat. Niezmiernie istotne jest, aby świat nauki nie zapominał o tej grupie osób. Badania empiryczne mogą być bowiem pomocne w zwróceniu uwagi władz ogólnopolskich oraz samorządowych na odczucia społeczności lokalnej w odniesieniu do instytucji znajdujących się w ich miejscowości.

Bibliografia

Wykaz aktów prawnych

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeksu karnego wykonawczego, t.j. Dz.U. 2021 poz. 53.
Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1346, 2400.
Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2015 poz. 396.

Orzecznictwo

Wyrok TK z 23 listopada 2016 r., K 6/14, Dz.U. 2016 poz. 2205.

Publikacje naukowe

Daniel K., *Rola mediów w kształtowaniu społecznych opinii o sądach*, w: M. Magoska (red.), *Media. Władza. Prawo*, Kraków 2005, s. 89-99, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/266652/daniel_rola_mediuw_w_kszaltowaniu_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y [dostęp: 7.04.2021].
Dawidziuk (oprac.), *Raport z działalności Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w 2007 roku w zakresie ochrony przed torturami oraz innymi formami okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, RPO, Warszawa 2007, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/12085269180.pdf> [dostęp: 7.04.2021].
Dawidziuk E., Nowakowska J., *Izolacja sprawców przestępstw uznanych za niebezpiecznych dla społeczeństwa*, Warszawa 2020.
Gierowski J.K., *Uwagi psychologa sądowego o możliwościach opiniowania o stopniu zagrożenia u osób objętych ustawą z 22 listopada 2013 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 82, s. 15-46, <https://sw.gov.pl/assets/37/29/65/a38bfc21963add8b077e8edfdf272270705cd6f.pdf> [dostęp: 13.04.2021].
Gutkowska A., Włodarczyk-Madejska J., Klimczak J., Sidor P., *Gdy kara nie wystarcza. O praktyce stosowania wybranych rozwiązań prawnych wobec sprawców z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie dla społeczeństwa*, Warszawa 2020.
Płatek M., *Kreowanie groźnych, niebezpiecznych i złych*, „Archiwum Kryminologii” 2019, t. 41, s. 125–217, <https://doi.org/10.7420/AK2019D>.
Płatek M., *Negatywne skutki iluzji terapii. Uwagi o stosowaniu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, „Państwo i Prawo” 2020, nr 11, s. 93-107.
Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice 1995.

Źródła internetowe:

Apel Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego do Prezydenta RP, https://psychiatria.org.pl/news,tekst,164,apel_do_prezydenta_rp [dostęp: 18.11.2020].
Apel Polskiego Towarzystwa Psychologicznego do Prezydenta RP, <http://www.ptp.org.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=515> [dostęp: 18.11.2020].

- Żakowska A., *Tak mieszkają polscy zbrodniarze. Byliśmy tam z kamerą*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/trojmiasto/osrodek-w-gostyninie-dla-zbrodniarzy-warunki-mieszkania-osrodka/mp61ljm> [dostęp: 04.12.2020].
- Daszczyński R., *W więzieniu dla recydywistów nie ma żartów*, https://wyborcza.pl/1,76842,10457027,W_wiezieniu_dla_recydywistow_nie_ma_zartow.html [dostęp: 03.12.2020].
- Hannibal zamieszka z Szatanem? Nowa cela Kajetana P.*, <https://www.se.pl/wiadomosci/polska/hannibal-zamieszka-z-szatanem-nowa-cela-kajetana-p-aa-bgsG-ijUm-QX8A.html> [dostęp: 4.12.2020].
- Kierownictwo*, <http://kozdd-gostynin.bip.eur.pl/public/?id=174185> [dostęp: 9.06.2020].
- Nowak M.K., „*Jednemu się udało, wrócił do więzienia. Mówi: inny świat*”. *Osadzeni w Gostyninie głodują*, <https://oko.press/jednemu-sie-udalo-wrocil-do-wiezienia-mowi-inny-swiat-osadzeni-w-gostyninie-gloduja/> [dostęp: 22.02.2021].
- Nowak M.K. *Strajk głodowy w Gostyninie. „Mieli przywracać nas społeczeństwu, a budują twierdzę”*, <https://oko.press/mieli-przywracac-nas-spoleszenstwu-a-buduja-twierdze/> [dostęp: 22.02.2021].
- Nowak M.K., *W przeludnionym ośrodku w Gostyninie ognisko zakażeń. RPO: „Sytuacja jest dramatyczna”*, <https://oko.press/gostynin-ognisko-koronawirusa/> [dostęp: 4.12.2020].
- Nowak M.K., „*Zamknąć zwyrodnialców*”. *Ośrodek w Gostyninie, czyli jak urządzić piekło, udając, że to szpital*, <https://oko.press/zamknac-zwyrodnialcow-osrodek-w-gostyninie-czyli-jak-urzadzic-pieklo-udajac-ze-to-szpital/> [dostęp: 4.12.2020].
- O nas*, <https://oko.press/o-nas/> [dostęp: 4.12.2020].
- Odra w ośrodku w Gostyninie. Szczepią gwałcicieli dzieci i zabójców*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/warszawa/gostynin-odra-w-osrodku-dla-skazanych-pedoflow-i-mordercow/wfntle0> [dostęp: 14.12.2020].
- Opinie Polaków o bezpieczeństwie w kraju i okolicy*, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_072_19.PDF [dostęp: 22.02.2021].
- Opis jednostki*, <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-sztumie> [dostęp: 5.11.2020].
- Ośrodek dla bestii pęka w szwach! Gdzie trafią najgroźniejsi przestępcy?*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/trojmiasto/gostynin-osrodek-dla-bestii-przepelniony/ce5rxr2> [dostęp: 4.12.2020].
- Piesik P., *Hala produkcyjna w Zakładzie Karnym w Sztumie. Praca nawet dla 300 skazanych*, <https://dziennikbaltycki.pl/hala-produkcyjna-w-zakladzie-karnym-w-sztumie-praca-nawet-dla-300-wiezniow/ar/12171904> [dostęp: 3.12.2020].
- Piesik P., *Kobieta próbowała wnieść narkotyki na teren sztumskiego więzienia*, <https://sztum.naszemiasto.pl/kobieta-probowala-wniesc-narkotyki-na-teren-sztumskiego/ar/c1-4585123> [dostęp: 3.12.2020].
- Piesik P., *Koronawirus. Wstrzymane widzenia w Zakładzie Karnym w Sztumie, na razie na czas siedmiu dni*, <https://sztum.naszemiasto.pl/koronawirus-wstrzymane-widzenia-w-zakladzie-karnym-w/ar/c1-7604261> [dostęp: 3.12.2020].
- Piesik P., *Sztum: Raport po zabójstwie w zakładzie karnym*, <https://dziennikbaltycki.pl/sztum-raport-po-zabojstwie-w-zakladzie-karnym/ar/463301> [dostęp: 3.12.2020].
- Piesik P., *Widowisko teatralne w świetlicy Zakładu Karnego*, <https://sztum.naszemiasto.pl/widowisko-teatralne-w-swietlicy-zakladu-karnego/ar/c8-3748325> [dostęp: 03.12.2020].
- Przegląd Sztuki Więziennej*, <https://www.sw.gov.pl/galeria/przegląd-sztuki-wieziennej-w-sztumie> [dostęp: 16.09.2020].
- Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20KMPT%20%20z%20wizytacji%20KOZZD%20w%20lutym%202019%20r.pdf> [dostęp: 22.02.2021].
- Rojek-Socha P., *Gostynin pęka w szwach - jest kolejny protest i nerwowe oczekiwanie na zmiany w prawie*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/protest-w-krajowym-osrodku-zapobiegania-zachowaniom-dysocjalnym,506246.html> [dostęp: 31.03.2021].

Rzecznik Praw Obywatelskich Adam Bodnar: Sytuacja w KOZZD jest krytyczna, <https://gostynin24.pl/index.php/item/4665-rzecznik-praw-obywatelskich-adam-bodnar-sytuacja-w-kozzd-jest-krytyczna> [dostęp: 4.12.2020].

„Szatan z Piotrkowa” opuścił Gostynin. Bestia wróciła do więzienia, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/mariusz-t-wrocil-do-wiezienia/g9dns42> [dostęp: 22.02.2021].

Wierciński J., *Sztum: Strażnicy handlowali narkotykami w więzieniu? Jest akt oskarżenia*, <https://dziennikbałtycki.pl/sztum-straznicy-handlowali-narkotykami-w-wiezieniu-jest-akt-oskarzenia/ar/3677534> [dostęp: 3.12.2020].